

הגדה של פסח

הגדה זו כוללת:

- א' פסקי הלכות מהמשנה ברורה, מתוך 'תמצית משנה ברורה'.
- ב' כותרות חשובות המעוררות על התוכן הפנימי שבדברים הנאמרים.
- ג' ציטטות ממקורות חשובים אודות הדברים הנאמרים.

כל הזכויות שמורות

לפרטים - 0527692282

מנהגי חודש ניסן

הלכות הפסח - שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום, ועכשיו נוהגים לדרוש בשבת הגדול, (ואם הוא חל בערב פסח יש להקדים לשבת שלפניה), והעיקר להורות לעם דרכי ד', ללמד המעשה אשר יעשון, דהיינו דיני הגעלה וביעור חמוץ ואפית המצה ושאר הלכות פסח. ומ"מ מצווה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח ל' יום קודם, וכן בחג עצמו.

מעוה חטיים - מנהג קדום לקנות חטיים ולחלקם לעניים לצורך פסח.

ענייני צער ואבילות - אין נפילת אפים בכל חודש ניסן, ואין מספידים בו, וא"א צדקתך בשבת במנחה, וכן אין אומרים יהי רצון שאחרי קריאת התורה, ואין מזכירים בו נשמות.

אין אומרים מזמור לתודה וקל ארך אפים ולמנצח לא בערב פסח ולא ביום טוב.

משכימים לבית הכנסת בערב פסח, כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות.

אסרו חג - נוהגים להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שאחרי החג, והמנהג שלא להתענות בו.

טוב לקרות בניסן בכל יום את הנשיא שהקריב באותו יום, וביום י"ג פרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה".

לפני זמן הבדיקה, וטעימה בעלמא שרי, והיינו פת כביצה ולא יותר, או פירות ואפי' הרבה, ואם כבר הגיע זמן הבדיקה אין נכון לשהות הרבה גם ע"י פירות. וכן לא יתחיל ללמוד מחצי שעה קודם זמן הבדיקה עד שיבדוק, אפי' אם יש לו זמן קבוע, אא"כ ביקש מאחר שיזכירנו, ואם כבר התחיל בזמן ההתר ללמוד או להתעסק בשאר מלאכות, לדעת השו"ע א"צ להפסיק, ולדעת הרמ"א צריך להפסיק בזמן צה"כ, ואם התחיל בזמן האיסור לכו"ע צריך להפסיק. ויש מתירים להתחיל ללמוד לפני צאת הכוכבים, ואף להאוסרים אינו אסור אלא בלומד בביתו, אבל בשומע שיעור בבית הכנסת אחרי התפילה מותר, מפני שאחרי השיעור יכרח לחזור לביתו, (ומשמע מהמ"א שזה מותר גם בהגיע הזמן, וכמה פוסקים חולקים בזה, ומ"מ בחצי שעה שקודם הזמן יש להקל), אמנם הלומד בפלפול אסור גם בשיעור בבית הכנסת, שמא ימשך. ולענין תפילת מעריב, המתפלל בציבור בזמן, יתפלל לפני הבדיקה, והמתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק שהוא יתפלל, ואם אין אחר יתפלל תחילה, ואם תמיד הוא מתפלל יחידי יבדוק תחילה, ובחך יעקב כתב שלעולם יתפלל תחילה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, וכ"כ הא"ר והמקור חיים, ודעביד כמר עביד. ומי ששכח לבדוק בלילה, אסור בדברים הנ"ל ביום, עד שיבדוק.

ברכת בדיקת חמוץ

קודם שיתחיל לבדוק יברך אר קדשנו במצוותיו וצוינו על ביעור חמוץ, כיון שהבדיקה היא לצורך הביעור, ואם בירך לבער חמוץ יצא, ואין לברך על בדיקת חמוץ או על ביטול חמוץ. וי"א שטוב ליטול ידיו לפני הברכה, והוא רק משום נקיות. ואם התחיל לבדוק בלא ברכה, יברך כל זמן שלא סיים לבדוק, ואם כבר סיים יברך למחר בשעת שריפה, וי"א שיברך אז בלא שם ומלכות, והרוצה לברך בשם ומלכות אין מוחין בידו, דיש לו על מי לסמוך. (סימן תל"ב).

אין לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואם דיבר דברים שאינם מענין הבדיקה צריך לחזור

זמן בדיקת חמוץ

בדיקת וביטול חמוץ - בליל י"ד ניסן בודקין את החמוץ לאור הנר, בחורים ובסדקים ובכל מקום שמשתמשים שם לפרקים עם חמוץ. וכן צריך לבטל את החמוץ בליל י"ד, ואף דמדאורייתא סגי בבדיקה או בביטול, מדרבנן צריך לעשות שניהם. (סימן תל"א).

זמן הבדיקה - ראוי להתחיל לבדוק תיכף אחרי צאת הכוכבים, שיש עדיין קצת מאור היום, כדי שלא יתראש ולא ישכח.

דברים האסורים לפני הבדיקה - אין להתחיל שום מלאכה או רחיצה או שאר דברים המבוארים בסימן רל"ב, מחצי שעה

אלו מקומות טעונים בדיקה

מקומות בבית הטעונים בדיקה - אף מקומות שאין רגילים להשתמש שם בחמץ, אלא שיש לחוש שהכניס לשם חמץ באקראי, צריכים בדיקה.

בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה בליל י"ד לאור הנר, מפני שהתינוקות מכניסים שם חמץ, ואין מספיק מה שמכבדים אותם היטב ביום, ויכולים לברך על בדיקה זו, אבל א"צ לבטל אחר הבדיקה מפני שהחמץ אינו שלהם. ואם עבר ולא בדק בליל י"ד, יכול לבדוקם לכתחילה לאור היום מפני שדרך להרבות בהם בחלונות, ובשעת הבדיקה צריך לפתוח את החלונות, ומ"מ בחורים וסדקים צריך לבדוק לאור הנר.

כיסים ובתי יד של בגדים שנותנים בהם חמץ לפעמים, משלו או משל התינוקות, צריכים בדיקה, אפי' אם הוא אומר שודאי לא נתן שם חמץ, ונכון לבדוקם בשעת בדיקת חמץ, ומ"מ נכון לחזור ולנערם בשעת הביעור שמא הכניס בהם חמץ אחרי הבדיקה.

כיבוד הבית - כתב הרמ"א שכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה, כדי שיוכל לבדוק היטב, וכתב המ"ב שהמנהג לכבד את כל הבית ביום י"ג, כדי שיוכל לעשות הבדיקה כדין בתחילת ליל י"ד, ובשעת בדיקה המנהג לטול נוצות ולכבד היטב במקום החורים והסדקים לגרור משם את החמץ עם הנוצה. וכתב השו"ע שאף המכבד חדרו ביי"ג ניסן ומכוון לבדוק את החמץ ולבערו ולא להכניס יותר חמץ, אעפ"כ צריך לבדוק בליל י"ד, ואפי' אם בדק לאור הנר בחורים וסדקים צריך לחזור ולבדוק בלילה, שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה, ומשום שאין לסמוך על בדיקת היום מפני שהנר אינו מאיר יפה ביום, והנה לטעם א' כתב התה"ד שדי שישיר חדר אחד לבדוקו בלילה, ואין זה ברור, ולטעם השני לא מהני שיבדוק בלילה רק חדר אחד.

ביטול חמץ

אע"ג דמדאורייתא מספיק לבדוק את החמץ ולבערו, מ"מ חששו חכמים שימצא גלוסקא יפה וישהה מעט קודם שריפתה, ונמצא עובר על כל

ולברך. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה, כדי שישים לב לבדוק בכל המקומות שצריך, ואם דיבר באמצע הבדיקה א"צ לחזור ולברך, ובדברים השייכים לבדיקה מותר לכתחילה לדבר באמצע הבדיקה.

הנחת פתיתי חמץ לפני הבדיקה - נוהגים להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, אכן הסכמת האחרונים שאין בזה חשש ברכה לבטלה, ומ"מ אין כדאי לבטל המנהג. ויש להניח חמץ קשה שאינו מתפורר, ויניח במקום המושמר מפני התינוקות והעכברים, ויזהר מאד שלא יאבד אחד הפתיתים. והאר"י כתב שיניח י' פתיתים. ולדעת הט"ז טוב יותר שלא להניח, שזא אבדו. ובפתחי תשובה הביא בשם עמק הלכה, שהיום שהמנהג לנקות את הבית לפני ליל י"ד מכל חשש חמץ, יש למנהג זה יסוד מדינא.

נשים ועבדים וקטנים אפשר לסמוך עליהם לענין הבדיקה, אבל על שפחה נכרית שלנו אין לסמוך, ולכתחילה אין לסמוך אלא על אנשים בני חורין שהגיעו למצוות, והיינו מ"ג שנה ואילך.

דיני בדיקת חמץ

בדיקה לאור הנר - לא יבדוק לאור הלבנה אלא לאור הנר, כדי שיוכל לבדוק בחורים וסדקים. ולא יבדוק ע"י אבוקה או בעצים דמשחא שאורם רב כמו אבוקה, מפני שא"א להכניסם לחורים וסדקים, וגם הוא מתיירא שישרף הבית, וכן לא יבדוק בנר של חלב או שומן, לפי שהוא מתיירא שיטפטף על הבגדים ויפסידם, ולא בשל שמן מפני שהוא חושש שישפך השמן, אלא יבדוק בנר של שעוה יחידי. (סימן תל"ג).

זמן הבדיקה - יבדוק בליל י"ד, מפני שבני אדם מצויים אז בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום. ואם עבר ולא בדק בליל י"ד, יבדוק ביום י"ד לאור הנר, ויבדוק בבוקר משום שרזיזים מקדימים, ולא יאכל לפני הבדיקה.

יראה, ולכן צריך גם לבטל את החמץ, דמעתה אינו עובר עליו כיון שאינו שלו.

נוסח הביטול- יאמר אחר הבדיקה "כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטל ולהוי כעפרא דארעא", ונכון שיוסיף וליהוי **הפקך** כעפרא דארעא, ומהני אע"פ שאמר זאת בינו לבין עצמו. ולשון "חמירא" כולל חמץ ושאר, אבל בשאר לשונות ואפי' בלשון הקודש צריך להזכיר כל אחד בפני עצמו, והג"א מפקפק על זה, דמשמע בירושלמי שמספיק לומר חמץ. (סימן תל"ד).

צריך לומר הנוסח בלשון שמבין, ואם אמר בלשון שאינו מבין, אם הוא יודע לפחות ענין הביטול שהוא מפקך חמצו, יצא בדיעבד, אבל אם אינו מבין כלל והוא חושב שזה איזו תפילה, לא יצא אפי' בדיעבד.

טוב לחזור ולבטל את החמץ ביום "ד לפני תחילת שעה שישית, מפני הפת ששייר או שקנה אחרי הביטול בלילה. ויאמר בביטול היום "דחזיתיה ודלא חזיתיה, דבערתיה ודלא בערתיה", שהיה ביטול היום הוא בשביל מה שהשאר, ומ"מ צריך לבטל גם בלילה, שמא ישכח לבטל ביום עד שעה שישית. וכתב הרמ"א שיבטל רק אחרי השריפה, כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, ונמצא שצריך לשרוף וגם לבטל לפני תחילת שעה שישית, שהרי בשעה שישית החמץ אסור בהנאה וא"א לבטלו.

בל יראה וביעור, בחמץ שאינו גמור

אסור מדאורייתא להשהות כזית חמץ שלו בפסח, והאוכל חמץ בפסח ענוש כרת, ורבנן אסרו חמץ שעבר עליו הפסח באכילה ובהנאה. ובסימן זה יבאר מה הדין בחמץ שנתערב בדבר שאינו חמץ, או דבר שאינו חמץ גמור, או פחות מכזית, או שאינו ראוי לאכילה, מתי יש בו חיוב ביעור ואיסור בל יראה מדאורייתא או מדרבנן, ומתי יש איסור כרת או לאו על אכילתו, ומתי הוא אסור באכילה או בהנאה אחרי פסח.

תערובת חמץ- דבר מאכל שמעורב בו חמץ אין חייבים כרת על אכילתו אא"כ יש בו כדי לאכול כזית בכדי אכילת פרס, וי"א שאפי' איסור לאו ליכא באופן זה, אמנם לענין איסור בל יראה ובל ימצא, כל שיש כזית חמץ בכלי אחד, והחמץ מעורב במין אחר, עוברים עליו.

אבל בתערובת מין במינו, כגון קמח חמץ שנתערב בקמח שאינו חמץ, וכן מין בשאינו מינו כשיש בהתר שישים כנגד החמץ, מדאורייתא מותר אפי' באכילה, ומדרבנן אסור להשהותו, וצריך לבערו קודם הפסח, ואם נזכר בזה בפסח צריך לבערו כשזכור, ואם עבר והשהה עד לאחר הפסח לא נאסרה התערובת, וכן שאר דברים שאין בהם בל יראה מדאורייתא, אינם אסורים אחרי פסח אפי' באכילה. אמנם דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה כלל, מותר להשהותו בפסח. (סימן תמ"ב).

יין שרף הנעשה מה' מיני דגן או משמרי שיכר, וכן שיכר שעושים מחיטים ושעורים, הוי חמץ גמור.

מאכל שיש בו טעם חמץ- מאכל שאין בו חמץ בעין כלל, אלא רק טעם חמץ שאינו בטל בשישים, כגון שבישלו יחד עם חמץ והוציא את החמץ, מדאורייתא אסור לאוכלו משום טעם כעיקר, ולענין בל יראה מצדד החק יעקב שאין בזה איסור דאורייתא, ומ"מ מדרבנן אסור להשהותו וצריך לבערו, ואם עבר והשהה מותר בהנאה לאחר הפסח, ובאכילה אפשר שכדאי להחמיר, וי"א שטעם חמץ חייב בביעור מדאורייתא, וממילא אם לא ביערו אסור בהנאה אחרי פסח, ובמקום הפסד מרובה יש להקל כדעה ראשונה. ואם המאכל לא התבשל עם החמץ עצמו, אלא התבשל בקדירה שבישלו בה חמץ באותו יום, ואין בתבשיל שישים כנגד טעם החמץ הנפלט מן הקדירה, מותר להשהותו עד לאחר הפסח, ויזהר להצניעו בחדר שאינו רגיל ללכת לשם, אך יזהר שבפסח עצמו לא יהיה כבוש בכלי חמץ, ואם נתבשל או נכבש בפסח בכלי חמץ, צריך לבערו אפי' אם הכלי אינו בן יומו.

חמץ נוקשה והיינו דבר שאינו חמץ גמור כגון דבק שעושים הסופרים מקמח ומים, או עיסה שהכסיפו פניה ואין בה שום סדק, או דבר שאינו ראוי לאכילה רק קצת (והיינו שמעולם לא היה ראוי לאכילה, דדבר שנתקלקל בעינו שיפסל מאכילת כלב), אין בו איסור בל יראה מדאורייתא, ומדרבנן צריך לבערו, ועיין בסי'

תמ"ז שהוא מותר בהנאה אחרי פסח, ולענין אכילה המ"א מתיר אבל רוב האחרונים אוסרים.

חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב, אם נעשה אינו ראוי כבר לפני זמן איסור חמץ אינו חייב בביעור, ואם נעשה אינו ראוי אח"כ חייבים לבערו.

זמן איסור חמץ

חמץ אסור בהנאה מדאורייתא משש שעות ולמעלה, (וי"א שאין איסור לאו באכילתו ב"ד, אלא עשה ד"תשביתו"). אך עד הלילה אין חיוב כרת על אכילתו ואינו עובר בבל יראה, (וי"א שיש איסור בל יראה משש ולמעלה), אך עובר בכל רגע ורגע על מצות עשה ד"תשביתו", ואפי' חמץ של נכרי אסור בהנאה משש שעות ולמעלה, ויש לאסור להריח פת חמה של נכרי. ורבנן אסרו חמץ באכילה מתחילת השעה החמישית, ואפי' חמץ נוקשה וכ"ש חמץ שע"י תערובת אסור, (והנוב"י מיקל בחמץ נוקשה בשעה חמישית).

ובשעה חמישית החמץ מותר בהנאה, ויכול למכור לנכרי אפי' כמות גדולה שודאי לא יאכלנה לפני פסח, ואפי' זה דבר ששם בעליו עליו כגון אוצר של יין שרף מותר למכור לנכרי, וכן מותר בשעה חמישית להאכיל חמץ לבהמה חיה ועוף, אמנם כשמאכיל לבעלי חיים (מליל י"ד ואילך) צריך לעמוד שם לראות שלא יצניעו ממנו, ויבער מה שישירו. ובשעה שישיית החמץ אסור מדרבנן אף בהנאה, ואסור למוכרו או לנותנו לנכרי או להאכילו לבעלי חיים, ואם מכר מועילה המכירה לענין איסור חמץ שעבר עליו הפסח, וי"א דה"ה במכר אחרי שעה שישיית. (סימן תמ"ג).

מכירת חמץ

חמץ של ישראל שמכרו או נתנו לנכרי, החמץ מותר בהנאה אחרי הפסח, אף אם ישראל יודע שהנכרי לא יגע בו אלא יחזירנו לו אחרי פסח, ולהלן יבוארו פרטי דיני מכירת חמץ.

מתנה או מכירה גמורה - צריך ליתנו לנכרי במתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט ואין לחוש לביטול מקה, כיון דנחא ליה שלא ישר ברשותו

ויאסר בהנאה, ועדיף לו למוכרו למכיריו בדבר מועט דמסתמא יחזירוהו לו אחרי פסח, והאידינא נוהגים למכור בערך בשווי החמץ, והנכרי נותן דמי קדימה לתחילת פרעון, והשאר זוקפין עליו במלוה. וטוב שלא יקבעו מחיר גבוה הרבה יותר מהשווי האמיתי, ומשמע בפמ"ג שבמקום שגם למנהג הנכרים יש בזה ביטול מקה זה לעיכובא, וצ"ע. ולא מספיק לומר מה הוא מוכר, אלא צריך לפסוק את דמי הדברים הנמכרים, או שיאמר לו שישלם כפי שישום פלוני או כפי שישומו שלשה בקיאין. ואם הנכרי אינו רוצה להחזיר, אסור לכופו בדיניהם או בשאר כפיות להחזיר, אך אם נתן רק מקצת הדמים ואינו רוצה לשלם את שאר המעות, מותר לתבוע אותו בדיניהם שישלם לו את שאר המעות או שיתן לו את החמץ בתורת תשלומין על החוב. (ואסור לישראל אחר לקנות את החמץ מהנכרי אחרי פסח, ואם קנה צריך להחזיר לבעלים הראשונים, וזה תקנת חכמים ולא גרע מעני המהפך בחררה, ואם שילם לנכרי יותר מהראוי לתת א"צ להחזיר לו אלא בשיעור הראוי לתת). ומותר לומר לנכרי הא לך חמץ זה ותתן לי לאחר פסח חמץ אחר.

מתנה ע"מ להחזיר לאחר הפסח וה"ה מכירה ע"מ להחזיר לא מהני, ויש להסתפק אם זה משום חומרא דחמץ, או משום שמוא לא יחזירו לו ותבטל המכירה למפרע, ורעק"א תמה שהרי אם לא יחזיר יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, הוי כאילו קיים התנאי, ובדיעבד אם החזירו לו נחלקו האחרונים אם מותר, ואם לא החזירו עבר בבל יראה. ואם אמר הריני נותן לך ותחזיריה לי, להמ"א מותר בדיעבד, וכ"ש דמהני היכא שאמר ותחזיריה לי לאחר הפסח, וכ"כ הא"ר והמחצית השקל והדגול מרבבה, ובחק יעקב כתב שלשון זה אינו לשון מתנה כלל, ובדעת הט"ז והגר"א צ"ע אי מהני.

כמה תנאים במכירה - צריך לפרט כל מין חמץ שיש לו, ולא יכתוב סתם שהוא מוכר כל דבר שיש בו חשש חימוץ, ורק המדידה או השומא יכולים להיות אחרי פסח, ובדיעבד אם אמר סתם כל שיש בו חשש חמץ, ועבר עליו הפסח, השדי חמד מביא כמה אחרונים שמצדדים להקל בדיעבד. וצריך לפרט בשטר את שם הלוקח.

צריך שהנכרי יוציא את החמץ מבית הישראל, י"א דהיינו שיוציאו לביתו או לסימטא כדי לקנותו במשיכה, ואח"כ יכול להחזירו לבית הישראל ולעשות לו מחיצה עשרה, אבל דעת כמה אחרונים שאסור שיחזירו לבית הישראל, דמחזי שהוא שלו,

את החמץ ע"י שליח, אך אין דברי המחנה אפרים מוסכמים.

צורת הקנין - קנין המתנה הוא ע"י הגבחה,

ודבר שא"א להגביה יקנה במשיכה. וקנין המכירה י"א דווקא בכסף, וי"א דווקא במשיכה או בהגבהה אם אפשר להגביה, וי"א שמועיל גם קנין אגב וחצר וחליפין (אך יזהר שהסודר יהיה של הנכרי ולא של העדים, דאין זכיה לנכרי), וי"א שאין קניינים אלו מועילים בנכרי אלא רק בישראל, ועל כן לכתחילה יקנה לו בכסף ומשיכה יחד, או עכ"פ במשיכה, ואם מכר בכסף או אגב או חצר או חליפין, מותר לאחר הפסח, וכן אם נזכר אחרי שהגיעה שעה שישית, אפשר לסמוך על קניינים אלו וא"צ לפדות את החמץ מהנכרי ולבערו. ואם א"א למשוך את החמץ, כגון שהחמץ מרובה או שאינו כאן, יקנה בשאר קניינים הנהוגים אצל הסוחרים באותו מקום שבזה גומרים את המקח (כגון ע"י שהלוקח רושם סימן ידוע על הדבר הנקנה, או בתקיעת כף, או ע"י נתינת פרוטה בתורת השתעבדות (דבתורת תחילת פרעון זה קנין כסף). או ע"י מסירת מפתח ובלבד שיאמר שמוכר את החמץ בעד סך כך וכך ולא שיאמר הריני מוכר לך את המפתח), וכן יכול להקנות או להשכיר לנכרי קרקע ויאמר לו שאגב זה הוא מקנה לו את החמץ שבאותו מקום או בכל מקום שהוא (אלא שבאופן זה כתב המקור חיים דמהני רק אם נטל כל הדמים ולא בזקף חלק מהדמים במלוה, אכן כמה אחרונים מקילים בזה), והקרקע נקנית לנכרי בכסף עם שטר אבל אם מתנה שמקנה לו בכסף לבד קשה להקל בזה, אבל אפשר להחזיק בקרקע באחד מדרכי קניית הקרקע, והיינו בחדר שיש בו מנעול ונכנס לתוכו לדעת להחזיק בו, ובשכירות מספיק כסף לבד, וא"צ לתת את כל הכסף ומספיק לתת דמי קדימה ולזקוף את שאר הכסף במלוה. ובית שכור א"א למוכרו לנכרי אלא להשכירו להחזיק בו כליו או מטלטליו דלהשכיר לנכרי לזור אין לשוכר רשות, וישכיר לו סתם ולא יאמר שמשכירו כדי להניח בתוכו חמץ. וקנין אגב לבד אין סומכים עליו לכתחילה מפני שיש מפקפקים על קנין זה, ומי"א בשעת הדחק אפשר לכתחילה לקנות בקנין אגב, מפני שכמעט כל האחרונים החזיקו בקנין זה למוכר שבקניינים, ומי"א לכתחילה יצטרך לזה עוד קנין כמו סיטומתא או קנין סודר (וכמו שנהוגים היום לכפול כמה קניינים). וקנין שמועיל בדברים יש מחלוקת אם סומכים בזה גם לענין איסור

וגם יש לחוש שיבוא לאוכלו, ולא מהני לזה יחוד זוית או מוחצה, אמנם בדיעבד אם לא הוציא ולא ייחד מקום אין לאסור אם המכירה היתה כדין. ואם יש הרבה חמץ וא"א להוציאו מביתו, ימכור לו גם את החדר בכסף עם שטר, (ואם ירא שהנכרי יחזיק בחמץ וזה הפסד מרובה, יש להקל להתנות עמו שיקנה בכסף בלי שטר), וימסור לו את המפתח של החדר כדי שיוכל להכנס לשם מתי שירצה, או שעכ"פ יאמר לו שיוכל מתי שירצה לקחת את המפתח ולהכנס ליטול את חמץ.

איסור נעילת החמץ מפני הנכרי - איסור

גמור להניח שום חותם או מסגר על החדר או על החמץ כדי שהנכרי לא יוכל להכנס, דבזה מוכיח שכל המכירה אינה אלא הערמה, ואם עשה כך בשעת המכירה החמץ אסור אפי' בדיעבד, דלא סמכה דעתיה דהנכרי, (והפמ"ג מצדד שבמכירות שלנו שעושים שטר כראוי וכותבים כמה ישלם תמורת כל דבר, וזקוף את שאר המעות במלוה, והחמץ הוא של הנכרי ויכול הנכרי לפתוח את החותם ולעשות מה שירצה, והחותם הוא עד למדידה, שרי בדיעבד, ואפשר דשרי אף לכתחילה, וכן לא"ר מותר במכירה שלנו בדיעבד ואם הנכרי לא ידע מהחותם בודאי שרי, אך סברתי שייכת במנחת חותם על החמץ ולא על החדר). אמנם אם בשעת המכירה מכר כדן ואח"כ נעל שם, אף שאסור לעשות כך אין החמץ נאסר בדיעבד. והגר"ז כתב שאם נתן מעט מעות וזקף השאר במלוה, ונתן חותם על החדר, החמץ אסור אפי' בדיעבד, כיון שזה באחריות ישראל, ואפשר שהאחרונים חולקים על הגר"ז. ואם הנכרי מפסיד הרבה מהחמץ בפסח, יכול נכרי אחר לקחת את המפתח מיד הנכרי, ואפשר שהישראל רשאי לקבל לפני הגרש שיקח את המפתח מהנכרי שלא יפסיד לגמרי כי הוא עני, אבל הישראל עצמו לא יקח את המפתח מהנכרי.

מכירה ע"י שליחות - הישראל יכול למכור

ע"י שליח או ע"י אשתו, אבל לא ע"י נכרי, וכן אין הנכרי יכול למנות שליח לקנות את החמץ, אפי' שליח נכרי, דאין שליחות לנכרי. ואם החמץ הובא לבית הלוקח ממש, מותר אף בלא שליחות, שהרי מדעת המוכר הביא את החמץ ליד הלוקח, ולא בעיני לדעת השליח, אבל אם הביא את החמץ למקום שמוכרים גם אותו עצמו לנכרי לא מהני, כיון שגם המקום אינו קנוי ללא שליחות. ודעת המחנה אפרים שבקנין כסף אין בעיה של שליחות בנכרי, כיון שהכסף קונה גם בלי השליחות, ולפי זה לדידן שאנו סומכים בדיעבד בכסף לבד קונה, א"כ היכא שהנכרי שלח כסף אפשר להקנות לו

כמו מכירת חמץ, וגם קנין סיטומתא לא ברירא לכתחילה לסמוך עליו, ונכון לכתחילה שלא לסמוך על מנהג הסוחרים אלא לצרף עוד קנין. והיכא שעושה כמה קניינים, נכון שיאמר בפירוש שהוא מקנה אפי' בקנין אחד לא בכל הקניינים, וטוב שגם יפקיר לפני ב"ד אם הנכרי לא קנה באותם קניינים.

קנין בהחזרת החמץ לישראל - כתב בבגדי ישע שגם כשהנכרי מחזיר את החמץ לישראל אחרי פסח צריך לקנותו באחד מדרכי הקניינים, וכתב הבה"ל שדי שיקנה מהנכרי את החמץ והחדרים בכסף, והנכרי יחזיר את שטר המכירה, דהיכא דסמכה דעתיה יכול ישראל לקנות מנכרי קרקע בכסף בלי שטר.

חמץ שנמצא אחרי פסח שאינו ידוע אם הוא של נכרי או של ישראל, יש מתירים בהנאה, ויש מתירים אף באכילה דספיקא דרבנן לקולא. ואם רוב אנשי אותו מקום ישראל אסור בהנאה. ואם אפשר לתלות שהפת מאחרי פסח (שלא נמצאה ממש אחרי פסח ואינה ישנה), מותר באכילה בכל ענין, דזמן מרובה כזה לא מסתבר שהחמץ נשאר בדרך. (סימן תמ"ט).

לפני בדיקת חמץ יברך

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר הַמַּיִץ:

ומיד אחרי הבדיקה מבטלים את החמץ ואומרים

פַּל הַמִּירָא וְחַמֵּינָא דְאִיפָא בְּרִשׁוֹתַי, דְּלֵא חֲזִיתִיה וְדֵלֵא בִיעֲרַתִּיה, לְבַטֵּל וְלַחֲזִי הַפְּקָר פְּעֻפְרָא דְאַרְעָא.

למעט באכילת פירות וירקות, ואסור לאכול ה' מיני דגן. (תע"א).

מצוה לגלח ולרחוץ ולטבול בערב פסח לכבוד הרגל.

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי שיוכל להתחיל הסדר משתחשך בלא להשתהות, ויכין מקום מושבו כדי שיוכל לשבת בהסבה. (תע"ב).

ביעור חמץ

מצוה מן התורה לבער החמץ ב"ד לפני חצות, דכתיב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" ודרשו חז"ל שהכונה בזה ל"ד לפני חצות, ולהלן יבואר באיזה אופן מקיים את המצוה דאורייתא, והאם מותר להנות מהשריפה או מהחמץ שנשרף.

כיצד ביעור חמץ שורפו עד שנעשה פחמין, או מפוררו לפרורים דקים (שלא ימצאנו מי שהוא ויהנה ממנו) וזורה לרוח, או זורקו לים או לנהר, ואם החמץ קשה ואין הים מחתכו מהרה, יפוררו לפני שזורקו לים, ואם זה

דיני י"ד ניסן

מלאכה - ליל י"ד ניסן מותר בעשיית מלאכה, וי"ד ניסן אחר חצות אסור בעשיית מלאכה גמורה כגון תפירה וכיבוס, ולפני חצות הדבר תלוי במנהג המקומות, וההולך ממקום למקום, אם דעתו להשתקע חל עליו דין המקום השני לחומרא או לקולא, ואם אין דעתו להשתקע נשאר עליו דין המקום שיצא משם, אך לא יעשה בפרהסיא כמנהג מקומו הראשון מפני המחלוקת. בכל מקום אין מתחילים מלאכה חדשה ב"ד, מלבד החייטים הספרים והכובסים. אין להקזיז דם בערב יו"ט. (תס"ח).

הבכורות מתענים בערב פסח, זכר לנס שניצלו ממכת בכורות, והאב מתענה תחת בנו עד שיגדל. ויש מקומות שנהגו לאכול בסעודת מצוה כגון סיום מסכת. (ת"ע).

אכילה בערב פסח - אסור לאכול מצוה בערב פסח, ומצוה עשירה מותר. ומשעה עשירית יש

חייטים יבשים שנתחמצו יחתכם דק דק או יטחנם כדי שינמסו מהר במים, ויש מקילים בחיטים שיכול לפזרם במים באופן שלא יוכל אדם ללקטם, ובמקום הדחק יש לסמוך על דעה זו. וכמה פוסקים מחמירים שגם פת שאינה קשה צריך לפוררה לפני שזורקה לים, והסכימו האחרונים להחמיר ולפרר, אכן אם משליכו לבית הכסא שלא יוכל שום אדם להנות ממנו א"צ לפרר אפי' בפת קשה, ובלבד שלא ישליכנה שם לפני חזיר אפי' של נכרי או הפקר (כמבואר בס' תמ"ח), אבל כשאין שם חזיר מותר אפי' אם סופו לבוא לשם. ומי שיש לו מים מכונסים שיש בהם דגים, לא ישליך החמץ לשם, כיון שנהנה במה שיאכלוהו. וכתב הרמ"א שהמנהג דווקא לשרוף את החמץ, אפי' אם מבער בסוף שעה חמישית או בשעה שישיית, לחוש לדעת הפוסקים כרבי יהודה שביעור חמץ דווקא בשריפה אפי' כשמבער ל' יום קודם הפסח, וכ"ש אם מצא חמץ לאחר שש או בפסח עצמו שלכתחילה יש לבערו דווקא ע"י שריפה. (סימן תמ"ה).

זמן השריפה - טוב לשרוף את החמץ ביום, דומיא דנותר, וכן כדי שיזכור לחזור ולבטל, אבל אם רוצה לשרוף את החמץ מיד אחר הבדיקה בלילה הרשות בידו, ומקיים מצות

תשביתו, שהרי חובת ביעור חלה ל' יום לפני הפסח. ושורפים בשעה חמישית, כדי שיוכל לבטל לפני שעה שישיית שאז אינו ברשותו לבטלו. ואם יש לו הושענות טוב לשרוף בהם את החמץ, דהואיל ואיתעביד בו חדא מצוה ליתעביד בו גם מצות תשביתו.

נכון להשאיר כזית חמץ ולשורפו כדי לקיים מצות "תשביתו" כתיקונה, ולא יתן הכל לנכרי, ולא יסתפק בהשבתת הפרורים שהרי אין בהם איסור בל יראה. ואם לא מצא חמץ כשבדק, ישרוף את הכלי שלקח לבדיקה, כדי שלא תשתכח חובת ביעור.

השלכה לעורבים - קודם זמן איסורו יכול להשליכו למקום שמצויים שם עורבים, דתלין שיאכלוהו, (אכן בחצרו לא מהני אלא דווקא במקום הפקר), ואם מצא אחר זמן איסורו שלא אכלוהו העורבים, דעת השו"ע שצריך לבערו, והאחרונים סוברים שאם הפקירו וזרקו למקום הפקר לפני זמן איסורו אין עליו חובת ביעור, (וי"א שגם השו"ע מודה לזה), אלא שאפי' בניחוח במקום המופקר לכל, צריך להפקירו לגמרי בפיו ובלבד, ולא יהיה בדעתו בשעת הפקר לחזור ולזכות בו אחרי פסח, דאם היה בדעתו כן אינו הפקר גמור כל זמן שלא זכה בו אחר.

סדר שריפת חמץ

מיד לאחר שריפת מבטלים את החמץ ואומרים

**כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיבָא בְּרִשׁוּתֵי, דְחֲזִיתִיה וְדִלָּא חֲזִיתִיה, דְּבִיעַרְתִּיהּ
וְדִלָּא בִיעַרְתִּיהּ, לְפָטֵל וְלַחֲוֵי הַפֶּקֶר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:**

קערת הסדר

י"א שאין מביאים זכר לחגיגה כיון שחגיגה אינה זוחה שבת, וי"א שצריך לעשות שני תבשילין משום לא פלוג, וכן נוהגים. אסור לאכול את הזרוע בלילה, וא"כ אסור לצלות את הזרוע בלילה דמסתמא כוונתו להניחו ליו"ט שני, אא"כ כוונתו לאוכלו בט"ו בבוקר, וכן את הביצה שמוותר לאוכלה בלילה אף אם היא צלוייה, מ"מ לא יצלה אותה בלילה אם דעתו שלא לאוכלה עד יו"ט שני, ואם שכח וצלה בלילה יזהר לאכול בבוקר. ואין לזרוק את הזרוע משום ביזוי מצוה, ומצוה להניח את הזרוע ביו"ט שני בבוקר בתוך הצלי ולאכול.

לפני שאר בני הבית אין מביאים קערה, אפי' אם יש שלחן קטן לפני כל אחד, אלא כולם נוטלים משל בעל הבית.

סדר הקערה - צריך לסדר את הקערה באופן שלא יעבור על המצוות, ולכן סמוך לבעה"ב יהיה הכרפס, ולידו החומץ, ואח"כ המצה, ואח"כ המרור והחרוסת, ואח"כ הבשר והביצה. וי"א שכיון שהבשר והביצה אינם מצוה אלא זכר בעלמא, אין לחוש אם ידלג עליהם, וגם על מרור וחרוסת אפשר שאין שייך בהם אין מעבירין על המצוות. ועיין באחרונים סדר הקערה של האר"י ז"ל.

חרוסת - יכין את החרוסת מערב יו"ט, ואם שכח יכול להכניח ביו"ט. ויעשה אותה עבה זכר לטיט. ועושים אותה מפירות שנמשלו בהם ישראל בשירי השירים כגון תפוחים תאנים אגוזים רימונים, וכן שקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ, ונותנים עליה תבלין כמו קנמון וזנגוויל הדומים לתבן שהיו מגבלים בו את הטיט (שאינו ניזוכים היטב והם ארוכים, ומהיר"ל כתב שלא ידון אותם ויהיו ארוכים), ואח"כ נותנים בה מעט חומץ של יין או יין אדום כדי לרכך אותה ויהיה זכר לדם, ואם חל בשבת יתן את המשקה מערב שבת, ועיין בסימן שכ"א מזה יעשה אם שכח.

בליל הסדר מביאים לפני בעל הבית קערה שיש בה את הדברים הנצרכים לסדר, וכדלהלן:

שלוש מצות, שנים בשביל לחם משנה, ואחת חוצים אותה לקיים בה מצות אכילת מצה ואפיקומן.

מרור, ו**חרוסת** כדי לטבל בה את המרור.

כרפס (בחרו לכתחילה במין ירק ששך שמו, והוא נטריקון של ס' פרך, והיינו ס' רבוא שעבדו עבודת פרך) או **ירק אחר** מאיזה מין שירצה, אך לא יביא מין הכשר למרור כדי שלא יתעורר ספק על ברכת המרור, וטוב שיקח מין שברכתו כברכת המרור כדי לפטור בברכתו את המרור. ומביאים **חומץ או מי מלח** כדי לטבל בהם את הכרפס, כדי שישאלו התינוקות, דמצוה לומר ההגדה בדרך שאלה ותשובה. ואם חל ט"ו בשבת יכין את המי מלח לפני שבת, ואם לא הכין לפני שבת ואין לו חומץ, יכין מעט, כמבואר בסימן שכ"א.

שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו להביא בשר צלוי על גחלים ולא מבושל, זכר לפסח, ונהגו שיהיה הבשר זרוע, ע"ש זרוע נטויה שהראה הקב"ה במצרים, וצריך שיהיה מעט בשר על הזרוע מפני שהוא זכר לבשר הפסח, ומי שאין לו זרוע יקח שאר בשר אפי' בלא עצם, וביצה מבושלת זכר לחגיגה, וכתב הרמ"א שאפשר שגם הביצה תהיה צלוייה, שהרי חגיגה באה בין צלי בין מבושל, וכך נהגו בעירו דחושיים לפוסקים שסוברים שצריך דווקא צלי. וא"צ לצלות את הבשר דווקא בשפוד, וכ"ש שאם מביא בשר צלי זכר לפסח ובשר מבושל זכר לחגיגה שפיר דמי, שהרי אף במקדש של בשר יוצאים ידי זכר לחגיגה, וי"א שמביאים ביעא (-ביצה) מלשון בעי רחמנא למיפרק יתנא, וי"מ שהטעם הוא זכר לאבילות בית המקדש שאין אנו יכולים להקריב קרבן פסח. ואם חל ערב פסח בשבת,

דיני ליל הסדר

בליל הסדר מצוה לשתות ד' כוסות על סדר ההגדה, כנגד ד' לשונות של גאולה, וכן יש מצוה לאכול מצה ומרור וכורך וסעודה ואפיקומן, וצריך לאכול ולשתות בהסבה דרך חרות (מלבד את המרור והכורך).

זריזות להתחיל את הסדר – אף מי שהוא עוסק בלימודו יזוז עצמו לקרות ק"ש ולהתפלל וללכת לביתו להתחיל הסדר, בשביל התינוקות שלא ישנו, כדי שישאלו מה נשתנה וישיב להם, ויקיים "והגדת לבנך ביום ההוא". ואף שמצוה למהר לא יאמר קידוש

עד צאת הכוכבים, שאף שבשבת ויו"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולקדש ולאכול מבעוד יום, קידוש של פסח אינו נאמר אלא בלילה.

יסדר שלחנו בכלים נאים כפי כוחו, ואע"פ שכל השנה טוב למעט בזה משום זכר לחורבן, שאני הכא שזה דרך חרות. ומהרי"ל היה מניח כלים נאים ממשכונות של נכרים כדי לשמוח בראיתם, ובשאר השנה לא היה משתמש בהם.

סימני הסדר:

**קַדְשׁ. וְרַחֲמֵי. בְּרַפֵּם. יַחֲזִי. מַגִּיד. רַחֲצָה. מוֹצֵיא. מִצֵּחַ.
מְרֹר. בּוֹרֵךְ. שְׁלַחַן עֹזְרָה. צְפוּן. בְּרַךְ. הִלֵּל. נִרְצָה:**

קַדְשׁ

ברכת שהחיינו – צריך לברך שהחיינו לפני שתית הכוס, ואם לא בירך לפני השתיה, יברך מתי שנזכר בכל היום הראשון, ואפי" בשוק יברך כיון שהברכה היא על הרגל. ישתה כוס ראשון בהסבה, ולא יברך אחריו ברכה אחרונה.

קודם שיקדש יכוון שרוצה לקיים מצות קידוש ומצות ד' כוסות, ויש נוהגים לומר הריני מוכן לקדש ולקיים מצות ד' כוסות, אך יזהרו לומר זאת לפני הקידוש, כי אח"כ כבר בירכו בורא פרי הגפן.

אם חל בשבת אומרים

יּוֹם הַשַּׁבָּת. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וַיְכַל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ. כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סְבָרֵי מְרִנָּן וְרִבְבָּנָן וְרִבּוֹתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל עַם יִשְׂרָאֵל וְרִמְמָנוּ מִכָּל
לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שְׁבֻחוֹת לְמִנוּחָה ו)
מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. הַיָּמִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן. (אֵת יוֹם הַשְּׁבֻחוֹת הַזֶּה ו) אֵת יוֹם הַג
הַמִּצְוֹת הַזֶּה זְמַן חֲרוּתְנוּ מִקְרָא קִדְּשׁ זָכַר לְיִצְיָאֵת מִצְרַיִם. בִּי בְנוּ בְחֻרְתָּ
וְאוֹתְנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁה בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הִתְחַלְתְּנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְחִזְמִנִּים:

בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת מוֹסִיפִים כֹּאן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְבַדִּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחוֹל. בֵּין אוֹר
לְחֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַפְּעֻשָׁה. בֵּין
קִדְּשַׁת שַׁבַּת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ. וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי
הַפְּעֻשָׁה קִדְּשָׁתָּ, הַבְּדִלְתָּ וְקִדְּשָׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשָׁתָּהּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יי הַמְבַדִּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחוֹל.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׂחַחְנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעְנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

שׁוֹתָה בְּהַסִּיכַת שְׂמַאל וְאִינוּ מִבְּרַךְ בְּרִכַּה אַחֲרוֹנָה:

שלא לשתות, שאז א"צ לברך הגפן, ואולי כיון
שאינן רגילות לשתות בין הכוסות, כל זמן שלא חשב
בפירוש לשתות היו כהסיח דעתו. ומ"מ ראוי להזהר
שלא לשתות בין ראשון לשני אם לא לצורך
גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר
וקריאת ההגדה, ומשקין שאינם משכרים יכול
לשתות.

מותר לשתות כמה כוסות אחרי הכוס
הראשונה או השנייה (אבל בין שלישית
לרביעית אסור), ולדעת הרמ"א שמברכים
ברכה ראשונה על כל כוס, מותר לשתות בין
ראשון לשני רק אם כיון להדיא לשתות עוד,
או שהיין היה מונח לפניו ולא חשב להדיא

יְרֵחִי

יטול ידיו לצורך טיבול ראשון, דכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה, ולא יברך על הנטילה (והגר"א סובר שאם אוכל כזית יברך. ובבה"ל דן לומר שפחות מכזית א"צ נטילה, והשאי"ר בצ"ע).

כֶּרֶפֶס

יקח מהכרפס פחות מכזית, ויטבילו בחומץ או ביין או במי מלח (ולא בחרוסת), ויברך בורא פרי האדמה, (ויכוין לפטור בברכה גם את המרור שיאכל אח"כ), ולא יברך אחריו אפי' אם אכל כזית, מפני שכוונתו לפטור את המרור, וממילא גם הכרפס נפטר בברכת המזון.

בְּרִיךְ אֱתָהּ יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הָאָרֶז:

יְחִי

ויתן את האפיקומן תחת המפה (זכר ל"משארותם צרורות בשמלותם", ויש שנותנים אותו על כתפיהם זכר ליציאת מצרים, ויזהר לא לכרוך את האפיקומן במפה שכבסו אותה בעמילן חיטה), ואת החצי השני יתן בין שתי המצות השלימות.

יקח את המצה האמצעית ויבצענה לשתים (דבעינן "לחם עוני" ודרכו של עני בפרוסה), משום שעיקר ברכת אכילת מצה זה על המצה האמצעית, וברכת המוציא זה על המצה העליונה, ויתן חצי לאחד מן המסובים לשומרה לאפיקומן (כדי שגם האפיקומן יהיה בפרוסה), וטוב שאותו חלק יהיה גדול יותר,

מִזְגִּיד

בשלחן ולשמוע את כל ההגדה, ואם צריכה לצאת לבשל תשמע לכל הפחות את הקידוש ומ"כל שלא אמר וכו' " עד לאחר שתית כוס שני, ונוהגים לקרוא להם גם בזמן אמירת סדר עשרה מכות שהביא הקב"ה על מצרים.

הא לחמא עניא הוא תחילת ההגדה, וצריך לאמר את ההגדה בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או שיפרש להם את מה שאומר, כדי לקיים "והגדת לבנך", ומשום שגם הנשים חייבות במצוות הלילה ובאמירת ההגדה. וגם המשרתת צריכה לשבת

לפני ההגדה יכוון או יאמר שכוונתו לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים.
יגביה את הקערה (עם כל מה שעליה, וא"צ להסיר את התבשילין שעליה), ויאמר בקול רם
הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה, (וי"א כהא לחמא עניא).

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.

כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח.

**השתא חכא, לשנה הבאה בארעא דישׂראל. השתא עבדי, לשנה הבאה
בני הורין:**

לגמרי מהשלחן, דבלאו הכי ליכא שינוי. וכתב
מהר"ל שאין לתת שום מצה [מלבד שלשת
המצות שבקערה. פמ"ג] על השלחן עד זמן
הסעודה.

יצוה להסיר את המצות מעל השלחן ולהניחם
בסוף השלחן, כדי שיראו התינוקות וישאלו
למה מסלקים את המצות המזכירות לאכילה,
ויאמר להם שאין רשאים לאכול עד שיספר
ביציאת מצרים, ואם השלחן קטן יסירם

**מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל
הלילות אנו אוכלין חמין ומצה, הלילה הזה פלו
מצה:**

**שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה
הזה (פלו) מרור:**

**שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת,
הלילה הזה שתי פעמים:**

שֶׁבֶל הַלֵּלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי בֵּין יוֹשְׁבֵי וּבֵין מִסְבִּין, הַלֵּלָה הַזֶּה פִּלְנוּ מִסְבִּין:

מסובין- שכך היה דרך שרים ובני חורין
במקום חכמים להסב על המיטות ומוטים על
צד שמאלם ואוכלים, ולהכי תיקנו בלילי
פסחים לעשות כן דרך שורה וחירות. ראב"ן.

לשנה הבאה- אחרי שהזכרנו ענין פסח
צריכים אנו להזכיר דברי נחמות להרחיב לב
אומרי ההגדה, כלומר אע"פ שאנו עתה בגלות
ובעבודות ואין אנו יכולים לעשות פסח כראוי
כבר הבטיחנו המקום להוציאנו מן הגלות הזה
להושיבנו בארץ ישראל כבראשונה.

כשמתחיל 'עבדים היינו' מחזיר את הקערה עם המצות לפניו, וקורא את כל ההגדה באימה
וביראה ולא בהסיבה. והפת תהיה מגולה בזמן אמירת ההגדה, שהרי היא נקראת לחם עוני
משום שעונים עליה דברים הרבה.

כיון שיצאנו ממצרים הרי אנו חייבים לספר על יציאת מצרים.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרַעַח בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזְרוּעַ נְטוּיָה. וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיאָנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם,
הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעָבָדִים הָיִינוּ לְפָרַעַח בְּמִצְרָיִם. וְאֵפִילוּ
פִּלְנוּ הַכְּמִים, פִּלְנוּ נְבוֹנִים, פִּלְנוּ זְקֵנִים, פִּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְּרָה
עָלֵינוּ לְסַפֵּר פִּיּוּצֵי אֶת מִצְרָיִם. וְכָל הַמְרִבָּה לְסַפֵּר פִּיּוּצֵי אֶת מִצְרָיִם הָרִי זֶה
מִשְׁבָּח.

מַעֲשֵׂה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא
וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מִסְבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים פִּיּוּצֵי אֶת מִצְרָיִם כָּל
אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הֲגִיעַ זְמַן
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

זכירת יציאת מצרים בכל יום.

אָמַר אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה : הָרִי אָנוּ כְּכֵן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר
יְצִיאַת מִצְרָיִם בְּלֵילֹת עַד שֶׁדַּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ: שְׁנָאֲמַר, לְמַעַן תִּזְכַּר אֶת
יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ יְמֵי חַיֶּיךָ – הַיּוֹמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ -

הַלֵּלוּת. וְחֻכְמַיִם אֲמַרְיִם: יְמֵי חַיֵּיךָ – הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֵּיךָ – לְהַבִּיא לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ.

ליגאל לפי שלמדו ממעשה ארץ מצרים, וכ"ש שהיינו מתערבים בהם משם ואילך ולא היינו נגאלים לעולם, ולפיכך אנו חייבים לחשוב עצמנו כאילו נגאלנו מאותה עבדות אנו ובנינו. ריטב"א.

תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירן יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל לו. ברכות י"ג.

אפי' כולנו חכמים וכו' שהעבודה אינה כאן על פי חכמה וידיעה אלא אחרת לגמרי, עבודת האדם בזה היא – מידות, שלא להיות כפוי טובה, וזה תכלית מצות היום שיצא מזה קבלת מלכות שמים. (דעת חכמה ומוסר ח"א עמ' קכ"ה).

ואילו לא הוציא – והיה ראוי שלא נאמר כל זה אלא בשנת הגאולה לנגאלים, אבל אנו לא ראינו שעבוד ולא נגאלנו, על כן אומר לו עתה שאותה גאולה גם לנו היתה שאילו אבותינו לא נגאלו היינו אנחנו משועבדים לפרעה. רשב"ץ.

שאלו לא הוציאנו הקב"ה ממצרים כמו שנשבע לאבותינו לא היה הדור ההוא ראוי

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שְׁנַתְךָ תוֹרַח לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.

כיון שאנו עומדים לדרוש הפסוקים בענין הד' בנים צריך לברך ברכת התורה. כמה ראשונים.

צורת הסיפור לד' סוגי הבנים.

בְּנֵי אֶרְפֵּעָה בְּנִים דִּבְרַח תוֹרַח. אֶחָד חֲכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשִׂאֵל.

חֲכָם מָה הוּא אֲמַר? מַה הָעֲדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְּשֻׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? וְאֵף אֵתָּה אָמַר לוֹ כְּהַלְכוּת הַפֶּסַח: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן.

רָשָׁע מָה הוּא אֲמַר? מַה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לְכֶם? לְכֶם – וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שְׁהַצִּיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלל כְּפַר בְּעַקֵּר. וְאֵף אֵתָּה תִּקְחָה אֶת שְׁנֵי

וְאָמַר לוֹ: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לִי – וְלֹא לוֹ.
אֵילֹהֵי הָיִתָּה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אֹמֵר? מָה זֹאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי
מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עַבְדִּים.

וְשִׂיאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל – אֶת פֶּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

זמן הסיפור בליל ט"ו.

יְכוּל מֵרֵאשִׁי תְּדַשׁ, תִּלְמוּד לֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא, אֵי בַיּוֹם הַהוּא יְכוּל מִבְּעוֹד
יוֹם, תִּלְמוּד לֹמַר בְּעִבּוֹר זֶה – בְּעִבּוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשַׁעַח שְׂיִישׁ
מִצָּח וּמְרוֹר מִנְּחִים לְפָנָיו.

השתלשלות עם ישראל מזמן תרח עד יציאת מצרים.

מִתְחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם
לְעַבְדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כִּי אָמַר יי אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל: בְּעֵבֶר הִנְהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֵּרַח אָבִי אֲבֹרָהָם
וְאָבִי נְחוֹר, וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבֹרָהָם
מֵעֵבֶר הִנְהָר וְאֹלָף אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאֹרְבָה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתָּן
לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֶתָּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עִשָׂו. וְאֶתָּן לְעִשָׂו אֶת הַר
שֵׁעִיר לְרִשְׁתָּהּ אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם.

היום הוא יציאת מצרים אין לנו להזכיר
גנות אחר וכו', ורב סבר אחר שבאנו להזכיר
גנות ושבח של מצרים להודיע שבחו של
מקום כי מאשפות ירים אביון, יש לנו
להזכיר גנות ושבח הראשון כי אבותינו היו

מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו- לפי
שיש במשנה מתחיל בגנות ומסיים בשבח,
ופליג בגמ' מאי גנות, רב אמר מתחילה
היינו עובדי ע"ז, ורבא אמר עבדים היינו
לפרעה... וכן נראה לרבא דמאחר שכל ענין

שמזכירים גנות ושבח דיציאת מצרים, ולא דקדקתי עם ישראל כמו שדקדקתי עם אברהם. ר"י בר יקר.

עובדי ע"ז ואין גנות בעולם כזה וגדול הוא מגנות של עבדות, ואעפ"כ קרבנו המקום לעבודתו, ובאים ומגלגלים מדור לדור עד

ההבטחה בברית בין הבתרים וקיומה.

פְּרוּף שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, פְּרוּף הוּא. שְׁחַקְדוֹשׁ פְּרוּף הוּא הַשֵּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יֵדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי בֶן יִצְחָק בְּרַבֵּשׁ גְּדוֹל.

כתב השל"ה שבזמן אמירת הפיסקה 'והיא שעמדה' יאחז את הכוס בידו, וכשאוחז הכוס בידו צריך לכסות את המצות, שלא יראה הפת בושתו.

וְהוּא שֶׁעָמְדָה לְאַבְוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁלֹּא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְבַלְוָתֵנוּ, אֲלֵא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְבַלְוָתֵנוּ, וְחַקְדוֹשׁ פְּרוּף הוּא מְצַיְלָנוּ מִיָּדָם.

ביאור הפסוקים בפרשת ביכורים.

הצלתנו מלבן.

יֵצֵא וְלִמַּד מִזֶּה בְּקוֹשׁ לִבָּן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְעֵקֶב אֲבִינוּ. שֶׁפָּרַעַח לֹא גֵר אֲלֵא עַל הַזְּבָרִים וְלִבָּן בְּקוֹשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר:

הנה כל סדר ההגדה הוא על פרשת "ארמי אובד אבי" שהוא קריאת ביכורים, שענין קריאת הפרשה של ביכורים כמו שכתב רש"י בפ' תבוא הוא לומר שאינו כפוי טובה, וסמכו בעל ההגדה כאן, הרי שתכלית שניהם בין יציאת מצרים ובין ענין ביכורים אחד הוא. (דעת חכמה ומוסר ח"א עמ' קכ"ה).

אֲרָמִי אֲבִד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגַּר שָׁם בְּמַתִּי מִזְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גְּדוֹל, עַצוּם וָרַב.

הירידה למצרים מתוך הכרח ולישיבת עראי.

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם – אָנֹכִים עַל פִּי הַדְּבָר.

וַיָּגֵר שָׁם – מִלְמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֲלֹא לְגֹר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהוּ, לְגֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, כִּי אֵין מְרַעָה לְעַאֲן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן.

בְּמַתִּי מֵעַט – בְּמַחַ שֶׁנֶּאֱמָר: בְּשִׁבְעִים נַפְשֵׁי יִרְדּוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׂמֹךְ יי אֱלֹהֶיךָ בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.

וַיְהִי שָׁם לְגֹוֹ – מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם.

גְּדוֹל, עֲצוּם – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאֶרֶץ אֹתָם.

וְרַב – בְּמַחַ שֶׁנֶּאֱמָר: רַבְּבָה כְּצִמְחַ חֲשָׁדָה נִתְתִּיבָה, וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעַדֵי עַדְיֹיב, שְׂדֵיִם נִכְנָו וּשְׁעָרָה צִמְחָה, וְאֶת עָרָם וְעָרֵיהֶן. וְאֶעֱבֵר עֲלֵיךָ וְאֶרְאֶה מַתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֹה, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמְיֹה חַיִּי, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמְיֹה חַיִּי.

העבודת פוך במצרים.

וַיִּרְעוּ אֹתָנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנֹנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֹתָנֹו הַמִּצְרַיִם – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאֶרֶץ.

וַיַּעֲנֹנוּ – בְּמַחַ שֶׁנֶּאֱמָר: וַיְשִׁימוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עַנְתּוֹ בְּסִבְלָתָם. וַיְכֹן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפְרַעֲהוּ. אֵת פִּתְּם וְאֵת רַעֲמִכֶם.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְהוֹ.

התפילה לקב"ה וקבלתה.

וּנְצַעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ, וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וּנְצַעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ – בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיּוֹמִים הַרְבִּיּוֹם הָחֵם וַיָּמָת מִלֶּךָּ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ – בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתְכֶם, וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

הקב"ה ראה את סבלנו במצרים.

וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ – זוֹ פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרַע אֱלֹהִים.

וְאֶת עֲמָלְנוּ – אֵלּוּ הַבְּנִיּוֹם. בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חַפֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאֹרָה תִּשְׁלִיכֶנּוּ, וְכָל חַבֵּת תַּחֲיוֹן.

וְאֶת לַחֲצֵנוּ – זֶה הַדְּחָק, בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת חֲלָחִין אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֲתָם.

וַיִּזְבְּצֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבִזְרַע נְטוּיָה, וּבְמַרְאֵ גָדֹל, וּבְאִתּוֹת וּבְמַלְפָּתִים.

יציאת מצרים ע"י הקב"ה בעצמו.

וַיִּזְבְּצֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם – לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שְׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוֹדוֹ וּבְעֲצֻמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּלְיָה חֲזָה, וְחַפְיָתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בַּחֲמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יי.

וְעִבְרָתִי בְּאָרְיָן מִצָּרִים בְּלִילָה הַזֶּה – אֲנִי וְלֹא מִלֶּאֱדָה
וְהִבְרָתִי כֹל כְּבוֹד בְּאָרְיָן מִצָּרִים – אֲנִי וְלֹא שְׂרָף
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים – אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ.
אֲנִי יי – אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.

המכות וגילוי השכינה.

בְּיַד חֲזָקָה – זֶה הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יַד יי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה,
בַּסּוּסִים, בַּחֲמֹרִים, בַּגְּמֻלִים, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דְּבַר כְּבֹד מְאֹד.

וּבְזָרַע נְטוּיָה – זֶה הַחֶרֶב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֶרֶב־וּ שְׁלוֹפָה בְּיַדוֹ, נְטוּיָה עַל
יְרוּשָׁלַיִם.

וּבְמִרְאָה גְדֹל – זֶה גִלְוֵי שְׂכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אִף הִנֵּפֶה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת
לִּי גֹי מִקְרֵב גֹּי כְּמִסַּת בְּאֵתֹת וּבְמִוִּפְתִּיּוֹת, וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזָרַע
נְטוּיָה, וּבְמִוִּרְאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֶיךָ.

וּבְאֵתֹת – זֶה הַמַּטֵּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת הַמַּטֵּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיַדְךָ, אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתֹת.

וּבְמִפְתֵּיּוֹת – זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מִוִּפְתֵּיּוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאָרְיָן. דָּם
וְאֵשׁ וְתִימְרוֹת עֶשֶׂן.

נוהגים לשפוך מעט מהכוס החוצה ע"י אצבעו (על שם אצבע אלוקים, דלא כאלו שאומרים
שישפוך ע"י הזרת, וי"א שישפוך ע"י הקמיצה, וי"א שישפוך ע"י הטית הכוס, ובאיסטניס שאם ישפוך בידו
ימאס בעיניו לשתות מן הכוס בודאי ישפוך ע"י הטית הכוס) כשמגיע לדם ואש ותמרות עשן, וכן
כשמזכיר את המכות ואת דצ"ך עד"ש באח"ב, שיש בזה ט"ז שפיכות כנגד אותיות י"ו
משמו של הקב"ה שהכה את פרעה.

דְּבַר אַחֵר: בְּיַד חֲזָקָה – שְׁתִּיבָה, וּבְזֵרַע נְטוּיָה – שְׁתִּיבָה, וּבְמַרְא גָדֹל – שְׁתִּיבָה, וּבְאֵתוֹת – שְׁתִּיבָה, וּבְמִפְתֵּי־הַיָּם – שְׁתִּיבָה. אֵלֶּיךָ עֲשֵׂר מִבּוֹת שְׁתִּיבָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים בְּמַצְרַיִם, וְאֵלֶיךָ הָיָה:

**דָּם, צְפֻרְדַּע, כְּנִיב, עָרוֹב, דְּבַר, שְׁחִין, פָּרָד,
אֲרָפֶה, חֲשׂוֹה, מִבֵּית בְּכוֹרוֹת**

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים:

דְּבַר עַד"ש בְּאֵת"ב.

רְבוּי הַמִּכּוֹת שֶׁלְקוֹ הַמַּצְרִים.

רַבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי אָמַר: מִנֵּי־אֵתָה אֹמֵר שֶׁלְקוֹ הַמַּצְרִים בְּמַצְרַיִם עֲשֵׂר מִבּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ הַמַּצְרִים מִבּוֹת? בְּמַצְרַיִם מַה הוּא אֹמֵר? וְיֹאמְרוּ הַחֲרֻטָּמִים אֵל פִּרְעֹה: אֲצַפֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, וְעַל הַיָּם מַה הוּא אֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמַצְרַיִם, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת יְיָ, וַיֹּאמְרוּ בְּיַד יְיָ וּבְמִשְׁחַת עַבְדּוֹ. מַה לְקוֹ בְּאֲצַפֵּעַ? עֲשֵׂר מִבּוֹת. אָמַר מֵעַתָּה: בְּמַצְרַיִם לְקוֹ עֲשֵׂר מִבּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ הַמַּצְרִים מִבּוֹת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: מִנֵּי־שָׁבֵל מִבֵּית וּמִבֵּית שְׁתִּיבָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים בְּמַצְרַיִם הֵיטֵב שֶׁל אֲרֻבַּע מִבּוֹת? שְׁנַאֲמַר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכָנֵי רְעִים. עֲבָרָה – אַחַת, וְזַעַם – שְׁתִּיבָה, וְצָרָה – שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכָנֵי רְעִים – אֲרֻבַּע. אָמַר מֵעַתָּה: בְּמַצְרַיִם לְקוֹ אֲרֻבַּעִים מִבּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ מֵאֲתֵים מִבּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: מִנֵּי־שָׁבֵל מִבֵּית וּמִבֵּית שְׁתִּיבָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים בְּמַצְרַיִם הֵיטֵב שֶׁל חֲמִשׁ מִבּוֹת? שְׁנַאֲמַר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכָנֵי רְעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ – אַחַת, עֲבָרָה – שְׁתִּיבָה, וְזַעַם – שְׁלֹשׁ, וְצָרָה – אֲרֻבַּע, מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכָנֵי רְעִים – חֲמִשׁ.

אָמור מַעֲתָה : בְּמִצְרִים לָקוּ הַמּוֹשִׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ הַמּוֹשִׁים וּמֵאֵתֵימ מִכּוֹת.

גודל חיוב ההודאה שלנו לקב"ה על רוב חסדיו עלינו.

בְּמָה מַעֲלֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ?

אֵלֹהֵי הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם, וְלֹא הֲרוֹג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי הֲרוֹג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מִמּוֹנָם, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מִמּוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה וְלֹא שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי שָׁקַע צָרְנוֹ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צָרְבָנוּ בַּמַּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי סָפַק צָרְבָנוּ בַּמַּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשִּׁבְתָּה, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשִּׁבְתָּה, וְלֹא קָרְבָנוּ לַפְּנֵי הַר סִינַי, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי קָרְבָנוּ לַפְּנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, דֵּיינוּ.

אֵלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דֵּיינוּ.

אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דינינו.

על אחת, במה ובמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, וחרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את היס, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרבנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את המן, ונתן לנו את השבת, וקרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

הזכרת פסח מצה ומרור וטעם מצוות אלו.

רפן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ירי הובתו, ואלו הן:

פסח. מצה. ומרור:

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים על שום מה. על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על פתי אבותינו במצרים. שנאמר, ואמרתם זבח פסח הוא ליי אשר פסח על פתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת פתינו הציל ויקד העם וישתחוו:

כשאומר מצה זו שאנו אוכלים צריך להגביה המצה ולהראותה למסובים, כדי לחבב המצוה עליהם, ויגביה את המצה הפרושה שהיא כלחם עוני.

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה. על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. שנאמר, ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות פי לא חמץ פי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם:

אוחז המרור בידו ומראה אותו למסובים.

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. שנאמר, וימררו את חיהם בעבודה קשה כהמר ובלבנים ובכל עבודה פשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרה:

יציאת מצרים לנו ולא רק לאבותינו.

בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו פאלו הוא יצא ממצרים. שנאמר, והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי מצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא את אבותנו גאל עמחם. שנאמר, ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

יאהז הכוס בידו ויכסה המצות ויאמר:

כשמגיע ל'לפיכך אנתנו חייבים' כל אחד מגביה כוסו בידו עד שחותם גאל ישראל. וכשאווז הכוס בידו כדי לומר שירה על היין תהיה הפת מכוסה, שלא יראה הפת בושת.

חיוב ההודאה והשירה.

לפיכך אנתנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לתרר לברך לעלה ולקלם למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו. הוציאנו מעבדות לתרות, מניגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו שירה תרשה הללויה:

ניח הכוס מידו ויגלה המצות.

הלל על חכמת ד' בריאה, השגחת ד' בעולם, ונפלאותיו.

הללויה הללו עבדי יי. הללו את שם יי: יהי שם יי מבורך. מעתה ועד עולם: מוזרח שמש עד מבואו. מהלל שם יי: רם על כל גוים יי. על השמים כבודו: מי ביי אלהינו המגביהי לשבת: המשפילי לראות בשמים ובארץ: מקימי מעפר דל. מאשפת ירים אביו:

חכמת
הבריאה

השגחה

**לְהוֹשִׁיבֵי עַם נְדִיבִים. עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי עֲקֶרֶת הַפִּיִת. אִם
הַפְּנִים שְׂמַחָה. הַלְלוּהָ:**

שינוי הטבע לישראל ביציאת מצרים.

**בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לַעֲזוֹ: הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ,
יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיִּנָּם, הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֲזֹר: הַחֲרִים רָקְדוּ
בְּאֵילִים, גְּבַעוֹת בְּבָנֵי צֹאן: מִזָּה לָּהּ הַיָּם בִּי תִנּוּם, הַיַּרְדֵּן תִּסַּב
לְאַחֲזֹר: הַחֲרִים תִּרְקְדוּ בְּאֵילִים, גְּבַעוֹת בְּבָנֵי צֹאן: מִלְפָּנֵי אֲדוֹן
חַוְלֵי אֶרֶץ, מִלְפָּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: חֲחַכְכִּי חֲצוּר אָנֹכִי מִיָּמַי, חֲלַמְיִשׁ
לְמַעֲיָנוּ מִיָּמַי:**

מצרים, שמאז הפלם ד' לחלקו ויצאו מהנהגת המערכת, ואז הפליא עמהם בהנהגה נסיית באותות ומופתים עד שראו כולם כי ד' משגיח בעולם. (מלבי"ם).

היתה יהודה לקדשו- וכאשר ירצה האלוקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול. (רמב"ן פרשת בא.)

המשפילי לראות בשמים ובארץ, מקימי מעפר דל- והנה נאמין בהשגחה גמורה, כענין "עיני ד' מושוטות בכל הארץ" רואות טובים ורעים, גם בהשגחה מופתית, רצוני לומר ייעדי התורה והניסים כולם, כי אין הפרש בעיון בין שנאמר פלוני צדיק ימלא ימיו ויחיה פ' שנה ופלוני שאכל תרומה ימות וכו', ובין קריעת ים סוף ורדת המן ארבעים שנה. (רמב"ן הקדמה לאיוב).

בצאת ישראל ממצרים- ההשגחה הפרטית הזאת התחיל בישראל מעת שיצאו מארץ

יכסה המצות ויקח הכוס בידו ויאמר:

**כְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּה הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעֵנוּ חֲלִילָה תְּהֵאֲכֹל בּוֹ מִצָּחַ וּמְרוֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאֲתָנוּ לְשִׁלּוֹם,
שְׂמַחִים בְּבָנֵינוּ עִירָה, וְשָׂשׂוֹם בְּעַבְדֶּיךָ, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן
הַפְּסָחִים (במוצ"ש אומרים: מִן הַפְּסָחִים וּמִן הַזְּבָחִים) אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל**

קִיר מִזְבֵּחַ לְרִצּוֹן וְנִזְדָּה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלַּתְנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל:

דאסור לשתות בזמן אמירת ההגדה והוי הפסק, ואף אי לא הוי הפסק מ"מ כל כוס היא מצוה בפני עצמה. (סימן תע"ד).
יכווין לקיים מצוות שתיית כוס שני של ד' כוסות, ויברך וישתה בהסיבה.

ברכת הגפן - שיטת השו"ע שאין מברכים הגפן אלא על הכוס של הקידוש, וכן על הכוס של ברכת המזון, אבל על הכוס השניה והרביעית לא מברכים כיון שהיה יודע שישתה אחרי הכוס הראשונה והשלישית עוד כוס. ולהרמ"א מברכים הגפן על כל כוס,

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

אין מברכים על הגפן אלא רק אחרי הכוס הרביעית, דאין הסח הדעת (שיש ע"י ברהמ"ז) מחייב לברך מיד ברכה אחרונה, ואפשר להמתין ולפטור בברכה שאחרי הכוס הרביעית את כל הכוסות. (סימן תע"ד).

רְחִיצָה

הידים בזמן אמירת ההגדה וההלל, ואם ברור לו ששמור ידיו היטב ולא נגע בכתבי הקודש או בשאר דברים המטמאים את הידים, נכון שיטמא ידיו קודם הנטילה, דאל"כ אף שצריך ליטול ידיו לא יוכל לברך.

אחרי אמירת ההגדה וההלל צריך לקיים מצות אכילת מצה. ויש ליטול ידיו לפני האכילה ולברך על נטילת ידים, ואין הנטילה של הכרפס פוטרת שמא הסיח דעתו משמירת

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם:

מוֹצֵיא מִצָּה

מברך המוציא, (והתחונה לכו"ע באה ללחם משנה, ואוכלים ממנה בכורך), ולכן יטול בידו

נחלקו הפוסקים באיזה משתי המצות העליונות מקיים מצות אכילת מצה, ועל איזה

הדין עליה בירך המוציא, ויאכל בהסיבה כזית של המוציא, ואח"כ יאכל בהסיבה כזית של אכילת מצה מהמצה הפרוסה. ובדיעבד אם אכל כזית אחד, בין מהשלימה בין מהפרוסה, יצא. ובביאור הלכה כתב שלא מסתבר שיש דין לאכול ב' כזיתים, אלא מסתבר שמעיקר הדין יכול לאכול כזית אחד מאיזה מצה מהם שירצה, וטוב שיטעם משתי המצות כיון שעל שניהם כיוון בברכה. (סימן תע"ה).

זמן האכילה – לכתחילה צריך לאכול ולבלוע את כל הכזית יחד, ובדיעבד כל שלא שהה מתחילת האכילה עד סופה, יותר מכדי אכילת פרס, אפי' אכל כל חצי זית בנפרד, יצא.

לדעת השו"ע יש לטבול את המצות במלח, ולדעת הרמ"א לא יטבול בשתי הלילות הראשונות אף שבשאר ימי הפסח מטבילים במלח, כיון שללא מלח זה יותר נראה לחם עוני.

את שלשת המצות, ויברך המוציא, ויניח למצה השלישית להשמט מידו, ויברך על העליונה ועל הפרוסה על אכילת מצה, ואח"כ יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה ביחד, ויאכל בהסיבה משניהם יחד כזית מכל אחד, כדי לצאת יד"ח לכתחילה וגם לא להפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילת אותה מצה שעליה היתה הברכה לפי שתי השיטות. וא"צ לבלוע את שתי הכזיתים בבת אחת, ודי שיכניסם לפיו בבת אחת וירסקם, ויבלע לערך כזית בבת אחת ואח"כ יבלע השאר, ובדיעבד אפי' בלע הכזית מעט מעט יצא, כל שלא שהה מתחילת האכילה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס. ואם אינו יכול לאכול שתי כזיתים יחד, יאכל מהשלימה העליונה תחילה, שמעיקר

פְּרוּך אֶתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם הַמוֹצֵיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ:

פְּרוּך אֶתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה:

לא יפסיק בדיבור שאינו מענין הסעודה מברכת המצה עד אחרי אכילת הכורך, כדי שברכות המצה והמורור יחולו גם על הכריכה, ובדיעבד אם סח א' צ' לחזור ולברך על הכריכה.

מָרֹר

צריך לנער את החרוסת מעליו. ויש מקומות שנוהגים לטבול רק מקצת מהמורור. ואוכלים את המורור בלי הסיבה מפני שזה זכר לעבדות, והרוצה לאוכלו בהסיבה ראשי.

לאחר אכילת המצה יקח כזית מרור (ופחות מכזית אינו מועיל אפי' באוכל קלח שלם גם למ"ד שמברכים על זה ברכה אחרונה), וישקענו כולו בחרוסת כדי להמית ארס שבתוכו, ולא ישהנו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו, ומטעם זה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַרְרוֹר:**

פּוּרָךְ

והאחרונים הסכימו שהעיקר כהשו"ע, ומ"מ היכי דנהוג נהוג. וכתב השו"ע שיאמר זכר למקדש כהלל, ובמ"ב הביא שהנוסח בהגדה הוא כן עשה הלל וכו' היה כורך מצה ומרור יחד, וי"א שיאמר היה כורך פסח מצה ומרור, ובביאור הלכה הקשה שאמירה זו היא הפסק, ובשאר הפוסקים לא מצינו שיאמר לשון זה, ואולי האי ואומר שיטפא דלישנא, וצ"ע.

נוטל את המצה השלישית, וכורך יחד כזית מצה וכזית מרור, ואוכלם יחד בהסיבה, (ודי במה שמכניסים לפיו יחד, וכנ"ל גבי ב' הכזיתים במצה), זכר למה שהיו עושים בזמן המקדש לדעת הלל שהיו כורכים פסח מצה ומרור יחד. לדעת השו"ע טובלו בחרוסת ומנערו וכנ"ל, ולדעת הרמ"א אין לטובלו,

**זְכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהֵלֵל. בֵּין עֲשֵׂה הֵלֵל. בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם הָיָה פּוּרָךְ
פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקָיָם מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר עַל מִצְוֹת וּמְרוֹרִים
יֹאכְלֵהוּ:**

שֶׁלַחן עוֹרָךְ.

אוכלים סעודת חג

בזה יד"ח. ולא תהיה אכילת האפיקומן עליו לטורח, מפני שעיי"ז לא הוי מצוה מן המובחר. וכן יזהר לא לשנות הרבה, כדי שלא ישתכר וירדם מיד. ותניא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה.

לא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדאי, כדי שלא יאכל את האפיקומן אכילה גסה, והיינו באופן שאינו תאב לאוכלו כלל, דאכילה כזו אינה מצוה מן המובחר, ואם הוא קץ באכילתו מרוב שובע, הוי אכילה גסה כזו שאינו יוצא

צִפּוּן

חצות. ולכתחילה יאמר גם את ההלל עם הברכה שאחריו לפני חצות. ויזהר מאד שלא לאכול את הכזית הראשון שמברך עליו על אכילת מצה אחרי חצות, ואם איחר מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובה, ולכן לא יברך עליו, וכן יזהר לאכול את המרור לפני חצות, ואם איחר לא יברך עליו. ואם הוא סמוך לחצות ועדיין לא אמר ההגדה, יקדש וישתה כוס ראשון, ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל המצה, וגם יברך על המרור ויאכלנו לפני חצות, ואח"כ יאמר ההגדה ואח"כ יסעוד סעודתו.

אם נאבד האפיקומן יאכל כזית אחד ממצה שמורה אחרת.

לא יאכל האפיקומן בשני מקומות, כיון שהוא זכר לפסח ובפסח כתיב "בבית אחד יאכל", וגם באותו חדר לא יאכל מקצתו בשלחן זה ומקצתו בשלחן אחר, דהוי כשני מקומות.

לאחר גמר הסעודה אוכלים כזית מהמצה החצויה ששמרו אותה מתחת המפה, וכל אחד צריך לאכול כזית, וגם נשים חייבות בזה, ולכתחילה טוב לאכול שני כזיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח. ואין מברכים על אכילת האפיקומן.

דיני אכילת האפיקומן - צריך לאכול את האפיקומן על השובע כמו שהפסח היה נאכל על השובע. ויש לאוכלו בהסיבה, ואם שכח ואכלו בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול, אם קשה עליו האכילה, דמדעת רש"י והרשב"ם משמע שבאפיקומן יוצאים יד"ח מצות אכילת מצה, אלא שתיקנו לברך כבר בתחילת הסעודה, וצריך באמת לכיין בברכה לפטור גם את האפיקומן, ולדבריהם בודאי צריך לחזור ולאכול בהסיבה.

זמן אכילת האפיקומן והמצה והמרור - היא זהיר לאכול האפיקומן לפני חצות, מפני שהוא זכר לפסח והפסח אינו נאכל אלא עד

פִּירָה

כוס זו צריכה הדחה ושטיפה אם אינה נקיה, וגם מי שאינו נזהר כל השנה לראות אם הכוס נקיה, יזהר בלילה זה משום הידור מצוה.

נהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון בליל פסח אף אם יש לו אורח, ואין קפידא בזה אם בירך אחר.

לאחר אכילת האפיקומן מוזגים כוס שלישי, ומברך עליו ברכת המזון (אפי' במברך יחידי, ואפי' למ"ד ברכת המזון אינה טעונה כוס), וכן מברך בורא פרי הגפן, ושותהו בהסיבה, ולא יברך אחריו אפי' אם שתה את כל הרביעית, מפני שסומך על מה שמברך על הכוס הרביעית.

השמחה הגדולה שתהיה בעת הגאולה, ותפילה על הגאולה.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בְּשׁוּב יי אֶת שְׁיִבַת צִיּוֹן הִינְנִי בְּחֻלְמַיִם: אֲזַי יִמְלֵא שְׂחוֹךְ פִּינִי וְלִשׁוֹנִי רִנָּה. אֲזַי יִאֲמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי: הַגְּדִיל יי

לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ. הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוֹבָה יי אֵת שְׁבִיתֵנוּ כְּאִשְׁקִים בְּנֹנֵב:
 הַזְרָעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הַלֹּחֶף יִלֶּף וּבִכָּה נִשְׂא מִשֶּׁף הַזְרָע. בֹּא יִבֹּא
 בְּרִנָּה. נִשְׂא אֶלְמַתֵּינוּ:

הַמּוֹמֵן אוֹמֵר: רַבּוֹתַי נִכְרְףָּ. (וַיֵּא רַבּוֹתַי מִיר וְעֵלֶן בְּעִנְטָשׁוֹ):

הַמּוֹסְבִים עוֹנִים: יְהִי שֵׁם יי מְבָרְךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

הַמּוֹמֵן אוֹמֵר: יְהִי שֵׁם יי מְבָרְךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בְּרִשׁוֹת מְרַנֵּן וְרַבּוֹתַי נִכְרְףָּ (בַּעֲשֵׂרָה אוּ יוֹתֵר אֶלְהִינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:

הַמּוֹסְבִים עוֹנִים: בְּרוּךְ (בַּעֲשֵׂרָה אוּ יוֹתֵר אֶלְהִינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ הָיִינוּ:

וְהַמּוֹמֵן חוֹר: בְּרוּךְ (בַּעֲשֵׂרָה אוּ יוֹתֵר אֶלְהִינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ הָיִינוּ:

הוֹדָאָה עַל הַמּוֹזוֹן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הִנֵּן אֵת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. בְּטוּבוֹ בָּחַן בְּחֶסֶד
 וּבְרַחֲמִים. הוּא נֹתֵן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוּבוֹ הַגְּדוֹל
 תִּמְיֵד לֹא חֶסֶר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וְעַד. בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגְּדוֹל.
 כִּי הוּא יֵאל זֶן וּמְפָרְנֵם לְכָל וּמְטִיב לְכָל וּמְכִין מִזֶּזֶן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר
 בְּרֵא: בְּרוּךְ אַתָּה יי . הִנֵּן אֵת הַכֵּל:

הוֹדָאָה עַל יְרוּשַׁת הָאָרֶץ וְעַל עוֹד כַּמָּה דְבָרִים.

נֹדְדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ. עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֹדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה.
 וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וּפְדִיתָנוּ מִיַּד עֲבָדִים. וְעַל
 בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ. וְעַל חֲקִיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ.
 וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁהוֹנְנָתָנוּ. וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן שֶׁאַתָּה זֶן וּמְפָרְנֵם אוֹתָנוּ
 תִּמְיֵד. בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה:

וְעַל הַכֵּל יִי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ וּמְבָרְכִים אֹתְךָ. וְיִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּפִתּוֹב. וְאֶכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת יִי אֱלֹהֵינוּ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יי. עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוּן:

בו והוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפוץ, אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכותיו. חינוך מצות ברכת המזון ק"ל.

ברכת הארץ - ויהושע תיקן ברכת הארץ כשכבש את הארץ, וזה מבואר ג"כ כי גם בזה ראו נפלאות ד' בכבישת הארץ לא בכוחם ועוצם ידם, והכונה בירושת הארץ אשר נתן להם ד', למען יעבדו את ד' בשמחה ובטוב לבב כו', לפיכך מזכירים תורה בברכת הארץ לזאת הכונה וכו', הכונה בזה כי ג' אלו ר"ל השפעת הטובות בארץ וכריתת הערלה והתורה, הם עיקר שלימות הנפש. ספר הבתים מצות עשה י"ח.

תקנת הברכה - אמר רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תיקן להם ברכת הארץ בשעה שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים, דוד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש, הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה כנגד הרוגי ביתר וכו', הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. ברכות מ"ח.

ענין הברכה שאנו אומרים לפניו איננו רק הזכרה לעורר נפשנו בדברי פיננו, כי הוא המבורך ומבורך יכלול כל הטובות, ומתוך ההתעוררות הטוב הזה בנפשנו ויחוד מחשבתנו להודות אליו שכל הטובות כלולות

בקשת רחמים על ישראל ירושלים ובית המקדש, ובקשות על פרנסה.

רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁבֵּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. וְעַל חַפְצֵי הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ. אָבִינוּ. רַעֲנוּ זִמְנֵנו פְּרִנְסָנוּ וְכַבְּלָנוּ וְחֲרוּיָנוּ. וְחֲרוּחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִחֲרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אַל תִּצְרִיבֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לֹא לִיְדֵי מַתָּנַת בְּשָׂר וָדָם וְלֹא לִיְדֵי הַלְוָאתָם. כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלָאָה. הַפְּתוּחָה. הַקְּדוֹשָׁה וְחֲרָחֶבְתָּ. שְׁלֹא נִבְוֵשׁ וְלֹא נִפְלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת מוסיפים

רַצָּה וְחֲחִלְצָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבֶת הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשֶׁבֶת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַחֲבָה בְּמִצְוֹת רְצוֹנָךָ. וּבְרָצוֹנָךָ הִנֵּיחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ

שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וַיְגֹזֵן וַאֲנַחֵה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנּוּ. וְהִרְאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירָךְ וּבְבִנְיֵן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךְ כִּי אַתָּה הוּא
בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנְּחֻמוֹת.

בקשת זכירה מייוחדת במועדים.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֵא, וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה, וְיִשְׁמַע
וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר, זְכַרְנוֹנוּ וּפְקֻדוֹנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן
דָּוִד עֲבָדֶךָ, וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךְ, וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלְטָה, לְטוֹבָה, לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים טוֹבִים
וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם: חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. זְכַרְנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפְקֻדָנוּ
בּוֹ לְבָרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּם
וְחֶנּוּן, וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֱלֹהֵי עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן
וְרַחוּם אַתָּה:

וּבִנְיַת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַחְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי.
בוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן:

הטבת הבורא בעבר בהווה ובעתיד.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם. הָאֵל. אֲבִינוּ. מֶלְכֵנוּ. אֲדִירָנוּ. בּוֹרְאָנוּ.
גּוֹאֲלָנוּ. יוֹצֵרָנוּ. קְדוֹשָׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רֹעֵנוּ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב
וְהַמְּטִיב לְכָל. שֶׁכֶּבֶל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטִּיב הוּא מְטִיב הוּא יִטִּיב לָנוּ. הוּא
הַמֶּלֶךְ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא וְגֹמְלָנוּ לְעַד לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ. הַצֵּלָה
וְהַצִּלְחָה. בְּרָכָה וְיְשׁוּעָה. נְחֻמָּה. פְּרִנְסָה וּכְלִפְלָה. וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם
וְכָל טוֹב. וּמִכָּל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יַחֲסֵרְנוּ:

החורבן חשבו כי קיומה בלתי אפשר ועתידה
לכלות ולנדוד כהצוענים בלא תפארת אדם,
כאשר ראו כי בביתו לא נושעו ע"י מלכות בן
כוכבא שגדולי עולם היו מוטעים בו (איכה
רבה ב-ה), אמנם כאשר ראו כי עמד מלך חסד

ברכת הטוב והמטיב- הטוב והמטיב תקנו
על קיום האומה הבודדת במועדיה להיות
הולכת בגולה זה אלפים שנה והיא קיימת
ברוחה ובהודה ותפארתה וכל כלי יוצר עליה
לא יצלה (ע' ישעיה ס"פ נד). והנה אחר

הים לשוטפם יבוא הרוח וישקטים ע"י מושלי ויועצי ארץ אשר לבבם ביד ד' (ע' משלי כא, א) המלאה חסד, לכן תקנו הטוב והמטיב על קיום האומה. משך חכמה דברים ח' י'.

אחר וגזר עליהן קבורה כדאמרו ירושלמי תענית (ד-ה), הבינו כי ישראל שה אחת בין ע' זאבים (אסתר רבה י-יא), ובחסד ד' ע"י מלכי חסד יחליף כח ויוסיף דעת, וכאשר יהמיון גלי

בקשות על גילוי מלכותו.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִמְלֵךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרְצֵינוּ:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר וָדוֹר. וַיִּתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֵצַח נְצִיחִים. וַיִּתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִפְרַנְסֵנוּ בְּכַבֹּד:

פרנסה
ברכה
וגאולה

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁבֵּר עָלֵנוּ מַעַל צְוֹאֲרֵנוּ וְחוּץ יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמֵינוּ לְאַרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרַבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵבְלָנוּ עָלֵינוּ:

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב וַיִּבְעֵר לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת:

אם הוא אוכל על שלחן אחרים יברך לבעה"ב ואפילו בנים הסמוכים על שלחן אביהם, וגם האב הנסמך על שלחן בנו וגם אשתו תאמר בן: לזכר:

בקשת הצלחה, והצלחה מחטאים, לבעל הבית ולנו.

יְהִי רִצּוֹן שְׁלֵא יִבוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא. וַיִּצְלַח מְאֹד בְּכָל נְכֻסָיו. וַיְהִיו נְכֻסָיו וְנְכֻסֵינוּ מוֹצְלָחִים וְקָרוֹבִים לְעִיר.

וְאֵל יִשְׁלַח שְׁטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵינִי. וְאֵל יִזְדַּקֵּק לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הַרְהוּר הַטָּא וְעֵבִירָה וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

בקשת ברכה לבעה"ב ומשפחתו, ולמברך.

הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבֵּית הַזֶּה וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי) בְּעַלַת הַבֵּית הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. וְאִם סִמוּךְ עַל שְׁלַחַן עֲצָמוֹ יֵאמֹר: הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת זְרַעִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי, אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כִּמּוֹ שְׁנַת־בְּרֻכּוֹ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְדָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּכָל. מְכֹל. כָּל. כֵּן יִבְרַךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד בְּבִרְכַּה שְׁלָמָה. וְנֵאמֹר אָמֵן:

בקשת נשיאות חן בעיני אלוקים ואדם.

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שֶׁתִּהְיֶה לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרַכָּה מֵאֵת יי. וְצַדִּיקָה מֵאֵלֵהֵי יִשְׁעָנוּ. וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכְל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

בַּשָּׁבֹת: הַרְחֵמֵן הוּא יְנַחֵלְנוּ יוֹם שֶׁכֵּלֵף שָׁבֹת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

הַרְחֵמֵן הוּא יְנַחֵלְנוּ יוֹם שֶׁכֵּלֵף טוֹב: לְיוֹם שֶׁכֵּלֵף אַרְוֶה לְיוֹם שֶׁצַּדִּיקִים יוֹשְׁבֵין וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וְנִהְנִין מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה וְהִיוּ חֻלְקָנוּ עִמָּהֶם:

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

בַּחוּל: מְגִדִיל (בְּיוֹם שִׁישׁ בּו מוֹסֵף אוֹמֵר: מְגִדִיל) יִשְׁוֹעוֹת מְלָכָו וְעִשָׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹר וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם:

עִשָׂה שְׁלוֹם בְּמָרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

עזרת ד' ליראיו.

יִרְאוּ אֶת יי קְדוֹשֵׁיו בִּי אֵין מַחְסוֹר לְיִרְאָיו: כְּפִירִים רִשׁוּ וְרַעֲבוּ וְדוֹרְשֵׁי יי לֹא יִחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לִי בִי טוֹב בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: פּוֹתַח אֶת יָדָהּ וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּי וְהָיָה יי מְבַטְחִי: נַעַר

הודאה

בטחון

הַיְיְתִי נָם זְקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נִעְזָב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לֶחֶם: יי עז לְעַמּוֹ
וַתֵּן יי יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

שתית כוס שלישי

יכוון לקיים מצות כוס שלישי של ד' כוסות, וישתה בהסיבה, ואין מברכים אחריו ברכה אחרונה אפילו אם שתה רביעית, מפני שסומכים על הברכה שמברכים אחרי שתית כוס רביעי.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

אחרי שתית רוב הרביעית הרבה יותר מכדי אכילת פרס, (אא"כ הכוס גדולה ויש חשש שישתכר), וי"א שאם לאחר שתה רוב רביעית לא היה בדעתו לשתות עוד אסור לשתות גם מכוס זו עצמה, ועיין בה"ל סימן תע"ב.

כתב הרמ"א שנוהגים לומר שפוך חמתך לפני לא לנו, ולפתוח הפתח, כדי לזכור שזה ליל שימורים ואין מתייראים משום דבר, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על העכו"ם.

אסור לשתות יין בין הכוס השלישית לרביעית, וכן לא ישתה שאר משקים המשכרים, וגם לא חמר מדינה אף אם אינו משכר, אך אפשר שבוה אין האיסור אלא בשותה שיעור כוס, אך מוכח מהמ"א שאם היה דעתו בשעת שתית היין לפטור שאר מיני משקין, שבוה אינו צריך לברך עליהם, מותר. אמנם יכול לשתות מהכוס השלישית עצמה כמה פעמים, אף אם הפסיק

מוזגין כוס רביעי וגומרים עליו את ההלל, ויש נוהגין למזוג כוס רביעי אחרי שפוך חמתך.

נוהגים למזוג כוס אחת יותר מהמסובים וקורין אותה כוס של אליהו, לרמז שאנו מאמינים שכשם שהקב"ה גאלנו ממצרים הוא יגאלנו עוד, וישלח את אליהו לבשרנו.

תפילה לנקמה בגויים שאינם מכירים בד'.

יִשְׁפּוֹף הַמַּתְהָא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּהָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא
קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹחַו הַשָּׁמַיִם: שִׁפּוֹף עֲלֵיהֶם זַעֲמָה וְחַרוֹן אַפֶּיךָ
יִשְׁיֹגֵם: תִּרְדּוּף בָּאֵף וְתִשְׁמְדֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יי:

מה שתיקנו לומר על כוס רביעית "שפוך חמתך על הגויים" הוא מפני כי לפי שקיימנו מצות ארבעה כוסות כנגד ארבע כוסות של פורענות שעתיד הקב"ה להשקות לאומות העולם, אנו אומרים על כוס האחרון שיגיע אותו זמן שישקה אותם ד' כוס חמתו הוא כוס התרעלה, כדכתיב "שישי ושמחי בת אדם וכי" גם עליך תעבור כוס" ולא עוד אלא שעיקר גאולתנו תלויה בחורבן קרן מלכותם. (ריטב"א).

הלל

יחזור לביתו אחרי ברכת המזון, ובזמננו לא נהגו ללכת לבית אחר לאכול האפיקומן, וא"כ יותר טוב לברך בביתו יחידי, מלכת באמצע הסעודה ולחפש זימון. ואם רוצה להדר ולזמן ולומר ההלל וברכת המזון בשלשה, יזמין אורח לביתו לסעודה, דבלאו הכי מבואר בכמה ספרים בשם הזוהר שמצוה להזמין אורח עני בחג, ובפרט בפסח שאומר כל דכפין ייתי וייכול.

הגדול אומר הודו ואנא והאחרים עונים אחריו, אך זה אינו לעיכובא, ואם הם רק שניים, שניהם אומרים הודו. והגדול יכול לתת לקטן רשות לומר אנא שעונים אחריו אותו פסוק גופא, כדי שלא יישן וגם כדי לחנכו במצוות, אבל הודו יאמר דווקא גדול.

מצוה לחזר לומר הלל בשלשה, כדי שיהא אחד אומר לשניים הודו והם עונים, והיינו שיקרא לאדם מבית אחר שיענה עמהם בהלל (אבל בשביל זימון אינו מחויב להדר יותר מבשאר ימות השנה). והאחרונים הסכימו שא"צ לקרוא לגדול מבית אחר, ויכול לצאת בזה באשתו ובניו, (וגם אשתו יכולה לומר הודו והוא יענה, וכתב החק יעקב שלפי מה שנוהגים לומר הודו בניגון נעימת קול, יש לחוש להא דאמרינן בגמ' זמרון נשי ועניין גברי כאש בנעורת), אך אם יש בביתו ג' גברים גדולים וא' אכל על שלחן אחר, ודאי נכון להצטרף יחד לאמירת הודו. ואם הולך לבית חבירו לברך שם, צריך לאכול שם את האפיקומן, וישאר שם עד גמר הסדר, או יכול לגמור ההלל אף שלא במקום סעודה.

אומרים ההלל מיושב מפני שזה דרך חרות.

בקשת גאולה למען כבוד שמו, הכרה ביכולת ד' ובחוסר יכולת הפסלים, בטחון.

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ. בִּי לְשִׁמְךָ יתן כְּבוֹד. עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמִתְּךָ: לְמַה יֵּאמְרוּ הַגּוֹיִם. אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֵלֵהֵינוּ בְּשִׁמּוֹם. כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצִיבֵיהֶם בְּסֶף וְזָהַב. מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ. עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנוֹת לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּ: יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְישׁוּן. רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ. לֹא יִחַנּוּ בְּגִרְוֹנָם: כְּמוֹתָם יִחִיו עֲשִׂיהֶם. כֹּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בָּטַח בֵּי. עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא: עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא: יִרְאֵי יי בָּטַחוּ בֵּי. עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:

תפילה
לגאולה

ביטול
הע"ז

בטחון

ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות, זוכה לרוח הקודש בדבריו וכו', נמצאת למד שזאת היא הכוונה המעולה שהיא רחוקה לגמרי מכל הנאת עצמו, ואינה אלא לכבודו של מקום ולקידוש שמו יתברך המתקדש בבריותיו בשעה שעושים רצונו, (מסילת ישרים י"ט).

לא לנו- זה המזמור נאמר על צרת הגלות בשעבוד המלכיות, והוא ראוי על כל צרה וצרה וכו', והתפלל לאל שיושיענו מצרינו ויפדנו מבית עבדותנו. (מאירי תהילים).

כי לשמך תן כבוד- בנתן דבי אליהו ז"ל אמרו: כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה וכו', כל

ברכת ד' לישראל.

יִי זְכָרְנוּ יְבָרְךָ, יְבָרְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרְךָ אֶת אֶהְרָן: יְבָרְךָ
יְרֵאֵי יִי, הַקְטָנִים עִם הַגְּדֹלִים: יִסֵּף יִי עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיִי, עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיִי, וְהָאָרֶץ
נָתַן לְבָנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְחַלְלוּ יְהוָה, וְלֹא כָּל יְרֵדֵי דוּמָה: וְאַנְחָנוּ
נְבָרְךָ יְהוָה מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם, חֲלָלִיָּהּ:

הלל

קבלת התפילה בעת הצרה.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יִי אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי. וּבִימֵי אֶקְרָא:
אֶפְסוּנֵי חֲבֵלֵי מוֹת. וּמִצְרֵי שְׂאוֹל מִצְאוּנֵי. צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: וּבִשְׁם יִי
אֶקְרָא. אָנָּה יִי מִלְטָה נַפְשִׁי: חַנוּן יִי וְצַדִּיק. וְאַלְהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פֶּתָאִים
יִי. דְלוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמַנוּחֵיכִי. כִּי יִי גִמְלָה עֲלֵיכִי: כִּי חֲלַצְתָּ
נַפְשִׁי מִמוֹת. אֶת עֵינַי מִן דְּמֻעָה. אֶת רַגְלֵי מִדְּחֵי: אֶתְחַלֵּף לְפָנֵי יִי.
בְּאֲרֻצוֹת חַחִיִּים: הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר. אֲנִי עֲנִיתִי מֵאֵד: אֲנִי אֶמְרַתִּי כְּחַפְזֵי.
כָּל הָאָדָם בְּזֹב:

צרה

תפילה

ישועה

שתתגבר אז בעולם, ועי"ז נהיה נזכרים לפני ה' כדכתיב בתריה ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל (חפץ חיים בספרו זכור למרים כ').

ברכת ד'- ולכן יעץ הכתוב וזירז אותנו ופרט אותנו לכל אחד ואחד מאיזה מדרגה שיהיה שנחזק את עצמנו בעת ההיא במדת הבטחון ובזכותה נצל כולנו מומדת הדין הקשה

אנא ד' מלטה נפשי- דוד המלך לעת זקנתו קיבץ ואסף כל תהילותיו בספר מיוחד, לצורך הנהגת המתבודד שישפוך שיחה לפני אל על כל הפרטים שיצטרך, איש איש בימי חלדו ימצא מזמור או תפילה יתפלל בה, ויש בה סגולות נפלאות להורדת השפע האלוקי על המתפלל בהם, כי חברה ברוח הקודש. (אברבנאל שמואל ב' כ"ב).

צרה ויגון אמצא ובשם ד' אקרא- וכאשר יקבל האדם את מוסר ד' ויטיב דרכיו ומעלליו, ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לד' יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ד' אקרא, ונאמר צרה ויגון אמצא ובשם ד' אקרא. (שערי תשובה ב' ד').

חייב ההודאה והעבדות לד'.

מָה אָשִׁיב לַיְי, כָּל תַּגְמוּלוֹתַי עָלַי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבָשֵׁם יי אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: יִקָּר בְּעֵינַי יי הַמּוֹתֵה לְהַסִּידוֹ: אָנֹה יי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֲנִי עֲבָדְךָ בְּן אִמְתְּךָ, פִּתְחֵת לְמוֹסְרֵי: לָךְ אֲזַכֵּחַ זְכַר תּוֹדָה, וּבָשֵׁם יי אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְי אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: פְּתַחֲרוֹת בֵּית יי פִּתְּחֵכֵי יְרוּשָׁלַיִם, חֲלִלְוִיהָ:

ההלל שיהללו הגויים.

חֲלִלוּ אֶת יי כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחֵהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ, וְאָמַת יי לְעוֹלָם, חֲלִלְוִיהָ:

הודאה.

הודו לַיְי כִּי טוֹב - כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל - כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶחָרָן - כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יי - כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד היום האחרון, כי כל מה שירבה להסתכל ולהתבונן בדברים

מה אשיב לד'- מה שיוכל להגביר ההתעוררות הזה הוא ההסתכלות ברוב הטובות, שהקדוש ברוך הוא עושה עם האדם

האלוקים, כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על אשר הטיב לו. (חזה"ל שער עבודת האלוקים).

יאמרו נא בית אהרן- מצווה שכל הגויים יודו לד' מצד טובו וחסדו, וביחוד יודוהו ישראל שעמהם עשה טובה פרטית יותר, ובית אהרן שהם קבלו טובות יותר פרטיות, וכן יראי ד', כל אחד לפי רוב הטובה שקיבל התחייב בהודאה יתירה. (מלבי"ם).

אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו. כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמול לו טובתו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקיים מצותיו. (מסילת ישרים פרק ד').

אנא ד' כי אני עבדך- מפני שביארנו וכו' ואפני בחינת טובותיו על האדם, התחייבנו לזכור אחר כך מה שהאדם חייב לנהוג בו כשיתבררו אצלו, והוא קיבול עבודת

ההודאה לד' והשמחה לעתיד לבוא כשיגאלנו מגלותינו.

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה. עֲנֵנִי בַמֶּרְחֵב יְהוָה: יִי לִי לֹא אֵירָא. מַה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם: יִי לִי בְעוֹזְרִי. וְאֲנִי אֲרָאָה בְשֹׁנְאֵי: טוֹב לְחַסוֹת בְּיָי. מִמִּבְטַח בְּאָדָם: טוֹב לְחַסוֹת בְּיָי. מִבְּטַח בְּנְדִיבִים: כֹּל גּוֹיִם סִבְבוּנִי. בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילֵם: סִבְבוּנִי גַם סִבְבוּנִי. בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילֵם: סִבְבוּנִי כְדַבְּרוּרִים. הֲעֵבֹו כְּאֵשׁ קוֹצִים. בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילֵם: דָּחָה דְחִיתֵנִי לְנֶפֶל. וַיִּי עֲזָרְנִי: עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה. וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶחָלֵי צְדִיקִים. יָמִין יְיָ עֲשָׂה חֵיל: יָמִין יְיָ רֹמְמוֹהָ. יָמִין יְיָ עֲשָׂה חֵיל: לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחְיֶה. וְאֶסַּפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יִפְרֹר יִפְרֵנִי יְהוָה. וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנֵנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה. אֲבֹא בָם אֲוֹדָה יְהוָה: זֶה הַשַּׁעַר לִי. צְדִיקִים יִבְאוּ בּוֹ: אֲוֹדָה כִּי עֲנִיתֵנִי. וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֲוֹדָה כִּי עֲנִיתֵנִי. וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֲכֹן מֵאִסוּ הַבּוֹנִים. הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. אֲכֹן מֵאִסוּ הַבּוֹנִים. הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. מֵאֵת יְיָ הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יְיָ הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ. נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ.

בטחון
מלחמה
נצחון
שמחה
והודאה

טוב לחסות בד' מבטוח בנדיבים- הענין כי יש ב' חלקי בטחון א' שהקב"ה מבטיח לתת לו הון רב ועושר וכו', וחלק ב' הוא שהקב"ה אין מבטיחו, אך האדם בעצמו שם בטחונו בד' וזה נקרא חסיון וכו', וזה שאמר טוב לחסות בד' הוא חלק הב' כלומר שמעצמו ישים וישליך יהבו על ד' אף שלא הבטיח לו, ממה

מין המיצר- בזה המזמור יש מחלוקת בדברי רז"ל, י"א כי המזמור הזה נאמר על דוד שכשומלך דוד אמר כולכם חייבים להודות להש"ת על מלכותי שהייתי מנצח אויבכם, וי"א שעל ימות המשיח נאמר. (רד"ק).

השמחה בישועת ד' – אימתי ימלא שחוק פינו ותהיה השמחה מותרת, בזמן שיעשה עמנו ניסים וישענו, ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו וכו', ושמחה כזו שהיא שמחת הבורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא, ודומה לזה מה שאמרו במדרש "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו" הוי אומר בד', כלומר אע"פ שזה היום הוא יו"ט ונעשה לנו בו ניסים ונפלאות ואנו שמחים בהם אפ"ה עיקר השמחה אינה בעבור יו"ט אלא בעבור ד' לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו. (רבינו יונה יונה ברכות ל"א).

שישים בטחונו באדם אף לאחר שהבטיח האדם לו לעשות הטוב. (הגר"א משלי י"ד כ"ו).

כל גוים סבבוני – מדבר במלחמת גוג ומגוג, רש"י. וכתב הרמח"ל והמלחמה האחרונה יהיה מלחמת גוג ומגוג, שאז ישראל יקמו כארי וכלביא לנקום נקמתם מן האומות אשר לחצו אותם בגלותם. ובאותו הזמן הרבה יהיו שישתעבדו תחת ישראל, והם יהיו גרים גרורים, ויהיו מהם גם כן שיזידו לעלות ולהלחם עם ישראל. ולהם נאמר, "ויצא ה' ונלחם בגוים ההם". (רמח"ל במדבר).

תפילה.

אָנָּא יי הוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא יי הוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא יי הַצְּלִיחָה נָּא:

אָנָּא יי הַצְּלִיחָה נָּא:

ברכה והודאה.

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי. בְּרַבְּנֵינוּכֶם מִבֵּית יי: בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי. בְּרַבְּנֵינוּכֶם מִבֵּית יי: אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוֹתֵינוּ. עַד קָרְנֹת הַמְּזֻבְּחַ: אֵל יי וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוֹתֵינוּ. עַד קָרְנֹת הַמְּזֻבְּחַ: אֵלֵי אַתָּה וְאֹדְדֶךָ. אֱלֹהֵי אַרְוִמְמֶךָ: אֵלֵי אַתָּה וְאֹדְדֶךָ. אֱלֹהֵי אַרְוִמְמֶךָ: הוֹדוּ לֵי יי כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ: הוֹדוּ לֵי יי כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ: הוֹדוּ לֵי יי כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

סיום ההלל.

יְהַלְלֶךָ יי אֱלֹהֵינוּ (על) כָּל מַעֲשֵׂיךָ. וְחִסְדֵיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ. וְכָל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרַנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיְרַמְּמוּ

וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנָיו. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת
וּלְשַׁמְּךָ נָאָה לְזַמֵּר. כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:

שהיינו בה בגלות, לפיכך בואו וְעַבְדוּ את ה'
כמונו. אסרו חג בעבותים, הביאו הכבש קשור
בעבותים עד שתביאוהו לקרנות המזבח,
כלומר, להקריבו לפני ה'. (רד"ק תהלים).

ויאמרו הכהנים שיהיו בבית המקדש לכל
הבאים לעבוד את ה', ברוך הבא בשם ה'
ותהיו מבורכים בשמו, כי הוא אל ה', יכול,
הוא יחיד נמצא, והוא האיר לנו מֵאֶפְלָה

הלל על נפלאות ד' בבריאת העולם וביציאת מצרים ובירושת הארץ ובהשגחתו התמידית.

הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הַאֱלֹהִים – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

הוֹדוּ לְאֲדֹנָי הָאֲדֹנָיִם – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה הַשְּׁמַיִם בְּתַבְּוִנָּה – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לַעֲשֵׂה אֲזָרִים גְּדֹלִים – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אֵת הַשָּׁמַיִשׁ לְמַמְשָׁלֹת בָּיוֹם – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

אֵת הַיָּרֵחַ וְכוכְבֵּים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמַבְּחַ מַצְרַיִם בְּבַכְוֹרֵיהֶם – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וַיֹּצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְגִזֵּר יַם סוּף לְגִזְרֵים – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וְנָעַר פְּרָעָה וַחֲיִלוֹ בַיּוֹם סוּף – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמוֹלֵיךָ עֲמוֹ בַּמִּדְבָּר – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמַבְּחַ מַלְכִּים גְּדֹלִים – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וַיַּחַרְגַּ מַלְכִּים אֲדֹרִיִּים – כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְסִיחֵי מִלְכָּה הָאֲמֵרִי – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 וְלַעֲוֹג מִלְכָּה הַפֶּשֶׁן – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 וְנָתַן אֲרָצָם לְנַחֲלָה – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 שֶׁבַשְׁפִּלְנוּ זָכַר לָנוּ – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 וַיִּפְרָקֵנוּ מִצָּרֵינוּ – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:
 הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם – כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:

גודל חיוב ההודאה והשבח לקב"ה על רוב נפלאותיו וטובותיו.

נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרָךְ אֶת שִׁמְךָ יי אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר תִּפְאַר וְתִרְוַמָּה
 זְכָרְךָ מִלִּפְנֵי תְּמִיד: מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ
 מִלְכָּה גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פֹּדֵה וּמַצִּיל וּמַפְרֵס וּמַרְחֵם כָּכֵל עַת צָרָה וְצוּקָה.
 אֵין לָנוּ מִלְכָּה אֵלָּא אַתָּה: אֱלֹהֵי הָרֵאשׁוֹנִים וְהַאֲחֵרִים. אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת.
 אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת. הַמְחַלֵּל בְּרוּב הַתְּשׁוּבָהּ. הַמְנַחֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד
 וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים: וְיִי לֹא יוֹם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשׁוּנִים. וְהַמְקִיץ
 נִרְדָּמִים. וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים. וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים. וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְהַזּוֹקֵף
 בְּפוֹפִים. לֵךְ לְבִדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים: אֵלֵינוּ מִלֹּא שִׁירָה פִּיָּם. וְלִשְׁוֹנֵנוּ רִנָּה
 כְּהַמוֹן גְּלוּי. וְשִׁשְׁתִּיתֵינוּ שָׁבַח כְּמִרְחַבֵי רְקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשִׁמְשׁ
 וְכוֹרָה. וְיָדֵינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם. וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאֵילָנוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ
 מוֹסְפִיקִים לְהוֹדוֹת לֵךְ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְלִבְרָךְ אֶת שִׁמְךָ. עַל
 אַחַת מֵאֵלֶּה אֵלֶּה אֱלֹפִי אֱלֹפִים וְרַבִּי רַבּוֹת פְּעֻמִּים הַטּוֹבוֹת שְׁעִשִׁית עִם
 אֲבוֹתֵינוּ וְעַמָּנוּ: מִלִּפְנֵים מִמְּצָרִים גְּאֻלְתָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדִים
 פְּדִיתָנוּ. בְּרַעַב זָנַתָּנוּ. וּבְשִׁבְעַת כִּלְפִלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדְּבַר
 מִלְטָתָנוּ. וּמִחֲלִים רַעִים וְנִאֲמָנִים הִלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ. וְלֹא
 עֲזָבוּנוּ חֲסִדֶיךָ וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְנִצָּח: עַל בֶּן אֲבוֹרִים שִׁפְלָגָת בָּנוּ.
 וְרוּחַ וּנְשִׁמָּה שֶׁנִּפְחַת בְּאֵפֵינוּ. וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ. הֵן הֵם. יוֹדוּ
 וַיִּבְרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאַרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שִׁמְךָ
 מִלִּפְנֵינוּ: כִּי כָּל פֶּה לֵךְ יוֹדֶה. וְכָל לִשׁוֹן לֵךְ תִּשְׁבַּע. וְכָל בֶּרֶךְ לֵךְ תִּבְרַע. וְכָל

קומה לפניה תשתחווה. וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּהָ. וְכָל קָרֵב וּכְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְהָ. בְּדַבַּר שְׂפָתוֹב. כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה יי מִי כְמוֹהָ. מִצִּיל עַנִּי מִחֶזֶק מִמָּוֶנִי. וְעַנִּי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ. מִי יִדְמֶה לָּהּ. וּמִי יִשׁוּהָ לָּהּ. וּמִי יַעֲרֶה לָּהּ. הֲאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן. קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְחַלְלֶהָ וְנִשְׁבַּחֶהָ וְנִפְאָרֶהָ וְנִבְרַחֶהָ אֵת שֵׁם קְדוֹשָׁהּ. פְּאֲמוֹר. לְדָוִד. בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֵת יי. וְכָל קָרְבֵי אֵת שֵׁם קְדוֹשׁ:

הָאֵל בְּתַעֲצָמוֹת עֲזָהּ. הַגָּדוֹל בְּכַבוֹד שִׁמְהָ. הַגִּבּוֹר לְנִצְחָה וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרָאוֹתֶיהָ. הַמְלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל פְּסָא רַם וְנִשְׂא:

שׁוֹבֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכַתּוֹב רִנָּנוּ צְדִיקִים פִּי. לְיִשְׂרָאֵל נְאֻהָ תַחֲלֶה. בְּפִי יִשְׂרָאֵל תַּתְּחַלֵּל. וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תַּתְּפַרֵּה. וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תַּתְרוֹמֵם. וּבְקָרֵב קְדוֹשִׁים תַּתְקַדֵּשׁ:

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבָּבוֹת עֲמָהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמָהּ מִלְּפָנֶיךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. שִׁפְן חוֹבֵת כָּל הַיּוֹצֵרִים. לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת לְחַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְחַדֵּר וּלְנַצַּח לְבָרַח לְעַלָּה וּלְקַלֵּם. עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עֲבָדֶךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שְׁמָהּ לְעַד מִלְּפָנֶיךָ הָאֵל הַמְלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לָּהּ נְאֻהָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר וְשִׁבְחָהּ חָלֵל וְזִמְרָה עוֹז וּמְמִשְׁלָה נְצִיחָה גְדֻלָּה וְגִבּוֹרָה תַחֲלֶה וְתִפְאָרֶת קְדוּשָׁה וּמְלָכוּת. בְּרַבָּבוֹת וְהוֹדָאוֹת מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: בְּרִיךְ אַתָּה יי, אֵל מְלֶךְ גָּדוֹל וּמְחַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מְלֶךְ, אֵל, חַי הַעוֹלָמִים:

שתות כוס רביעי

אחרי חתימת ההלל שותה כוס רביעית בהסיבה. לשו"ע אינו מברך לפניו, ולרמ"א מברך לפניו. לשו"ע אם לא היסב צריך לחזור ולשתות בהסיבה ולברך לפניו (וה"ה בכוס שלישית, אלא ששם אינו חוזר ומברך לפניו), ולרמ"א א"צ לחזור ולשתות בהסיבה. ומברך אחריו על הגפן, ויפטור בברכה זו גם את הכוס השלישית.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

שונה בהסיבה ואח"כ מברך ברכה אחרונה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ המדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחתך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתובה ושמחנו בכנינה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברכה עליה בקדשה ובטהרה.

(בשבת: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה)

ושמחנו ביום חג המצות הזה.

בי אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן:

ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן: (בא"י גפנה):

חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד שתחטפנו שינה. נוהגים שלא לקרוא על מיטתו אלא פרשה ראשונה שבקריאת שמע, ולא שאר דברים הנאמרים לשמירה, כי הלילה הוא ליל שימורים, וצריך לברך ברכת המפיל, ואם קרא ק"ש לפני הלילה צריך לקרוא על המיטה כל הג' פרשיות כדי לצאת ידי חובת ק"ש של לילה.

כל דיני ליל ראשון, יש גם בליל יו"ט שני של גלויות.

אסור לשתות אחרי הכוס הרביעית, בין יין בין חמר מדינה בין שאר משקין אפי' אינן משכרים, ומ"מ מותר לשתות תה ומשקה תפוחים וכדומה, ויש מתירים גם בלאקרי"ץ מפני שאינו מבטל טעם המצה, ומשקה תפוחים שכותש את התפוחים בבית הבד ויש לזה טעם חזק יש אוסרים. ולכתחילה נכון להחמיר בכל דבר שמבטל טעם מצה, ובמקום צורך גדול יש לסמוך להתיר בכל משקה שאינו משכר, ובפרט בלילה השני.

נְרִיצָה

אם עשה הכל כהסדר היא נרצח לד'.

אחרי שסיימנו סדר הפסח אנו מתפללים על הגאולה.

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּחֻלְבָּתוֹ. כָּכֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקְתּוֹ. כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ.
בֶּן נִזְבָּח לְעִשׂוֹתוֹ. זֶה שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קוֹמֵם קַחֵל עֲדַת מִי מְנָה. בְּקָרוֹב נַחֵל
נִטְעֵי כְנֵה. פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם ג'פ':

מונה הרבה ניסים שארעו בלילה, ובליל ט"ו ניסן.

וּבְכֵן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

אִז רֹב נְפִים הִפְלִאתָ בַּלַּיְלָה.

בְּרֵאשׁ אֲשַׁמְּרֶת זֶה הַלַּיְלָה.

וְרַעַדְךָ נִצְחָתוֹ פְּנַחֵלֶךָ לֹא לַיְלָה. אברהם וארבעת המלכים.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

דִּנְתָּ מִלֶּךְ גָּרַר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה. אבימלך שנענש על שלקח את שרה.

הַפְּחַדְתָּ אֲרָמִי בְּאֶמְשׁ לַיְלָה. אזהרת ד' ללבן כשרדף אחרי יעקב.

וַיִּשֶׁר יִשְׂרָאֵל לְאֵל וַיִּיבֹל לֹא לַיְלָה. נצחון יעקב את שרו של עשיו.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

זָרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹם מִחֲצֵת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה. מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

חֵילָם לֹא מִצָּאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה.

טִיסַת נְגִיד חֲרוֹשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה. נִצְחוֹן דְּבוּרָה וַיְבִין אֶת סִיסְרָא.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

ויבא אלהים אל בלעם לילה זש"ה (שמות יב) ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה היה (בראשית לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וכתביב (שם יד) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (בראשית יד) ויחלק עליהם לילה וכן כולם. (במדבר רבה כ').

יַעֲיִן מִחֲרָף לְנוֹפֵף אֲוִי הוֹבֶשֶׁת פְּגָרִיו בַּלַּיְלָה. סַנְחַרִּיב וּמַחְנָהוּ.

פָּרַע בַּל וּמִצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה. נְפִילַת ע"ז בַּבֶּבֶל.

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֵז חֲזוֹת לַיְלָה. נִתְגַּלָּה לְדַנְיָאֵל פְּתֻרוֹן חִלּוֹם נְבוּכַדְנֶצַּר.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּבֵּר בְּכֵלֵי קִדְשׁ נִחְרָג בּוֹ בַּלַּיְלָה. מוֹת בִּלְשַׁאצֵּר.

נוֹשַׁע מִבּוֹר אַרְיֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתַי לַיְלָה. דְּנִיאֵל.

שֶׁנֶּאֱחָה נָטַר אֲנָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה. אֲגֵרוֹת הַמֶּן לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְהוּדִים.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

עוֹרְרַת נִצְחָה עָלָיו בְּגֵרָה שְׁנַת לַיְלָה. הַהֲצֵלָה ע"י נְדִידַת שְׁנַת אַחַשְׁוֵרוּשׁ.

פִּוּרָה תִּדְרֹוּף לְשׁוֹמֵר מַה מְלִילָהּ. עד מתי נהיה בגלות.

צָרַח פִּשְׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּא בְּקֶר וְגַם לִילָהּ.

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָהּ:

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָהּ. תפילה על הגאולה.

רַם הוֹדַע בִּי לָהּ הַיּוֹם אַף לָהּ הַלַּיְלָהּ.

שׁוֹמְרִים הַפְּקֹד לְעִירָהּ כֹּל הַיּוֹם וְכֹל הַלַּיְלָהּ.

תָּאִיר כְּאֹר יוֹם חֻשְׁבַּת לַיְלָהּ.

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָהּ:

כולם ממליכים את הקב"ה כי לד' ראויה המלוכה.

בִּי לֹו נָאָה. בִּי לֹו יָאָה:

אֲדִיר בְּמַלּוּכָה. בַּחֲדָר בַּחֲלֻכָה. גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לֹו:

לָהּ וּלְהָּ. לָהּ בִּי לָהּ. לָהּ אַף לָהּ. לָהּ יִי הַמְּמַלְכָהּ. בִּי לֹו נָאָה. בִּי לֹו יָאָה:

דָּגוּל בְּמַלּוּכָה. הַדָּוָר בַּחֲלֻכָה. וְתִקְוִו יֹאמְרוּ לֹו:

לָהּ וּלְהָּ. לָהּ בִּי לָהּ. לָהּ אַף לָהּ. לָהּ יִי הַמְּמַלְכָהּ. בִּי לֹו נָאָה. בִּי לֹו יָאָה:

זְבֹאֵי בְּמַלּוּכָה. חָסִין בַּחֲלֻכָה. טַפְסָרָיו יֹאמְרוּ לֹו:

לָהּ וּלְהָּ. לָהּ בִּי לָהּ. לָהּ אַף לָהּ. לָהּ יִי הַמְּמַלְכָהּ. בִּי לֹו נָאָה. בִּי לֹו יָאָה:

יַחֲדָ בְּמַלּוּכָה. כְּבִיר בַּחֲלֻכָה. לְמוֹדָיו יֹאמְרוּ לֹו:

לָהּ וּלְהָּ. לָהּ בִּי לָהּ. לָהּ אַף לָהּ. לָהּ יִי הַמְּמַלְכָהּ. בִּי לֹו נָאָה. בִּי לֹו יָאָה:

מְלָהּ בְּמַלּוּכָה. נוֹרָא בַּחֲלֻכָה. סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לֹו:

לָהּ וּלְהָּ- לָהּ פִּי לָהּ- לָהּ אֵת לָהּ- לָהּ יִי הַמְּמַלְכָּתָהּ. פִּי לֹא נָאֵתָהּ. פִּי לֹא יֵאָחַז:
עֲנִיו בְּמַלּוּכָתָהּ. פְּוֹדָה בְּחֵלְכָתָהּ. צְדִיקָיו יֹאמְרוּ לֹא:

לָהּ וּלְהָּ- לָהּ פִּי לָהּ- לָהּ אֵת לָהּ- לָהּ יִי הַמְּמַלְכָּתָהּ. פִּי לֹא נָאֵתָהּ. פִּי לֹא יֵאָחַז:
קְדוֹשׁ בְּמַלּוּכָתָהּ. רַחוּם בְּחֵלְכָתָהּ. שְׂנֵאָנָיו יֹאמְרוּ לֹא:

לָהּ וּלְהָּ- לָהּ פִּי לָהּ- לָהּ אֵת לָהּ- לָהּ יִי הַמְּמַלְכָּתָהּ. פִּי לֹא נָאֵתָהּ. פִּי לֹא יֵאָחַז:
תַּקִּיף בְּמַלּוּכָתָהּ. תּוֹמֵן בְּחֵלְכָתָהּ. תְּמַיִמָיו יֹאמְרוּ לֹא:

לָהּ וּלְהָּ- לָהּ פִּי לָהּ- לָהּ אֵת לָהּ- לָהּ יִי הַמְּמַלְכָּתָהּ. פִּי לֹא נָאֵתָהּ. פִּי לֹא יֵאָחַז:

ביציאת מצרים ראו כולם המלוכה שלו יתברך, ולא לפרעה מלך מצרים ושאר מלכים, שהרי הוציא ישראל ממצרים ומצרים נטבעו בים ונמוגו כל יושבי כנען לפניהם. (אברבנאל).

מידות הקב"ה, תפילה שיבנה ביתו בקרוב.

אֲדִיר הוּא יְבֻנָּה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב.

**בְּמַחְרָה בְּמַחְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה
בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:**

**בְּחֹר הוּא. גְּדוֹל הוּא. דָּגוּל הוּא. יְבֻנָּה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב.
בְּמַחְרָה בְּמַחְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה
בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:**

**הַדוּר הוּא. וְתִיק הוּא. זַפְּאֵי הוּא. חֲסִיד הוּא. יְבֻנָּה בֵּיתוֹ
בְּקָרוֹב.**

**בְּמַחְרָה בְּמַחְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה
בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:**

טָהוֹר הוּא. יָחִיד הוּא. כְּפִיר הוּא. לְמוֹד הוּא. מְלֶכֶּה הוּא.
 נוֹרָא הוּא. סָגִיב הוּא. עֲזוּז הוּא. פּוֹדֵחַ הוּא. צַדִּיק הוּא.
 וּבְנֵה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב.
 בְּמַחֲרָה בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה
 בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב:

קְדוֹשׁ הוּא. רַחוּם הוּא. שְׂדֵי הוּא. תַּקִּיף הוּא. וּבְנֵה בֵיתוֹ
 בְּקָרוֹב.
 בְּמַחֲרָה בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה
 בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב:

מעלות שזכו להם ישראל ולא שאר האומות

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:
 שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לִנְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:
 שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַיִם לִנְחֹת
 הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:
 אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲמָחוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת.
 שְׁנַיִם לִנְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָץ:
 חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
 אֲמָחוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַיִם לִנְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
 וּבְאֲרָץ:

שָׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שָׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה הַחֲמִישִׁי
 תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַכְּבִיִּית. אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁבַעַה מִי יוֹדֵעַ. שְׁבַעַה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁבַעַה יְמֵי שַׁבְּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי
 מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה הַחֲמִישִׁי תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי
 לוחות הַכְּבִיִּית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שְׁבַעַה יְמֵי
 שַׁבְּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה הַחֲמִישִׁי תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת.
 שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַכְּבִיִּית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

תְּשַׁעַה מִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעַה אֲנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעַה יְרַחֵי לַיהוָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי
 מִילָה. שְׁבַעַה יְמֵי שַׁבְּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה הַחֲמִישִׁי תּוֹרָה.
 אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַכְּבִיִּית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרֵה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעַה יְרַחֵי לַיהוָה.
 שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שְׁבַעַה יְמֵי שַׁבְּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה
 הַחֲמִישִׁי תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַכְּבִיִּית.
 אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

אֶחָד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיא.
 עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעַה יְרַחֵי לַיהוָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה. שְׁבַעַה יְמֵי
 שַׁבְּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. הַמִּשָּׁה הַחֲמִישִׁי תּוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת.
 שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַכְּבִיִּית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבַטֵיא.
 אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיא. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעַה יְרַחֵי לַיהוָה. שְׁמוֹנָה יְמֵי

מילה. שבעה ימי שבתא. ששה סדרי משנה. המשח הומשי תורה.
 ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו
 שבשמים ובארץ:

שלשה עשר מי ידע. שלשה עשר אני ידע. שלשה עשר מדוא.
 שנים עשר שבטוא. אחד עשר פוכבוא. עשרה דברוא. תשעה
 ירחי לידה. שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. ששה סדרי
 משנה. המשח הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני
 לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

חד גדיא, חד גדיא:

דזבין אפא בתרי זוני. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא שונרא ואכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זוני. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא הלפא, ונשף לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זוני. חד
 גדיא, חד גדיא:

ואתא חוטרא, וחסה ללפא, דנשף לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא
 בתרי זוני. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא נורא, ושרת לחוטרא, דחסה ללפא, דנשף לשונרא, דאכלה
 לגדיא, דזבין אפא בתרי זוני. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא מילא, וכהה לנורא, דשרת לחוטרא, דחסה ללפא, דנשף לשונרא,
 דאכלה לגדיא, דזבין אפא

בַּתְּרֵי זִוְיָ. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:

וְאֵתָא תּוֹרָא, וְשִׁתָּה לְמֵיָא, דְּכַבְּה לְנוֹרָא, דְּשִׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכְּה לְכַלְפָּא,
דְּנִשְׁף לְשׁוֹנְרָא, דְּאֵכְלָה לְגְדִיָּא, דְּזַבִּין אַפָּא בַּתְּרֵי זִוְיָ. חַד גְּדִיָּא, חַד
גְּדִיָּא:

וְאֵתָא חֲשׁוּחַט, וְשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמֵיָא, דְּכַבְּה לְנוֹרָא, דְּשִׁרְף
לְחוּטְרָא, דְּהִכְּה לְכַלְפָּא, דְּנִשְׁף לְשׁוֹנְרָא, דְּאֵכְלָה לְגְדִיָּא, דְּזַבִּין אַפָּא בַּתְּרֵי
זִוְיָ. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:

וְאֵתָא מְלֵאךְ חַמּוֹת, וְשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמֵיָא, דְּכַבְּה
לְנוֹרָא, דְּשִׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכְּה לְכַלְפָּא, דְּנִשְׁף לְשׁוֹנְרָא, דְּאֵכְלָה לְגְדִיָּא,
דְּזַבִּין אַפָּא בַּתְּרֵי זִוְיָ. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:

וְאֵתָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְשַׁחַט לְמְלֵאךְ חַמּוֹת, דְּשַׁחַט לְשׁוּחַט, דְּשַׁחַט
לְתוֹרָא, דְּשִׁתָּה לְמֵיָא, דְּכַבְּה לְנוֹרָא, דְּשִׁרְף לְחוּטְרָא, דְּהִכְּה לְכַלְפָּא, דְּנִשְׁף
לְשׁוֹנְרָא, דְּאֵכְלָה לְגְדִיָּא, דְּזַבִּין אַפָּא בַּתְּרֵי זִוְיָ. חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:

חוטרא- המטה שנעשו בו האותות והכו
בו את פרעה ועל ידו יצאו ממצרים.

נורא- יצר הרע של עבודה זרה שורף
כאש, ועל ידו נשרף בית המקדש ונתבטל
כח המטה.

מיא- אנשי כנסת הגדולה שביטלו את
היצר הרע של עבודה זרה.

תורא- אדום, שהחריבו את בית המקדש
השני.

שוחט- משיח בן יוסף, שילחם באדום.

מלאך המות- משיח בן יוסף יהרג.

הקב"ה יגאל אותנו גאולה שלימה.

כתב הגר"א שבפזמון זה נרמז גלגול ירידת
ישראל ממצרים ומה שנעשה עמהם עד
ביאת הגואל.

חד גדיא- רמז לשני גדיי העיזים שהביא
יעקב ליצחק, ועל ידם קיבל את הברכות,
שהם שורש כל הטובות של ישראל.

שונרא- יעקב מסר את הברכות ליוסף,
כדכתיב "ברכות אביך וכו' תהיין לראש
יוסף", והאחים קינאו בו ורצו לקחת לו
את הברכות, וטבע השונרא לקנא.

כלבא- בני ישראל נשתעבדו לפרעה
מכח מכירת יוסף.

חייב לעסוק בחלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה עד שיחמפנו שינה, ורבים נוהגים לומר שיר השירים אחר הסדר. ולא יקרא קריאת שמע על מטתו אלא פרשה ראשונה של שמע, ולא שאר המזמורים שאומרים, כי ליל שמורים הוא

ביעור חמץ

ואף על פי שענין בדיקת חמץ זו ושריפתה מצות עשה, אפ"ה הכוונה לדבר אחר גדול ממנו, והוא לבער החמץ המחמיץ לבות בני אדם, והוא היצה"ר אשר הוא שאור שבעיסה, שגופו של אדם הוא כמו עיסה מגולגלת בדברים רבים, ויש בו רמ"ח איברים ויצה"ר הניתן בגוף האדם בחפץ ורצון הש"י הוא להם כמו שאור, אלא שיש הכנה באברים כח הנשמה הטהורה שניתנה באדם, שאם לא יצה להתחמץ בכח השאור לא יחמיץ, אבל נקרא שאור לפי האמת שכל האברים קרובים אליו וסרים אל משמעתו, והוא מלך זקן וכסיל, וע"כ מי שהוא בעל נפש צריך לפקוח עיניו בענין החמוץ הזה שלא יתחמץ בו, שאחר שיתחמץ הוא קשה להחזירו מצה כאשר הי', ובעל שכל א"צ להמתין עד ערב פסח לעיין על דבר זה, אלא בכל יום ויום מרדכי מתהלך לדעת את שלום אסתר, היא הנפש העגומה הנסתרה בתוך הגוף נתונה ביד זרים אכזרים, וצריך לידע בכל יום את שלומה ומה יעשה בה, אבל מי שהוא ישן ותרדמת אלהים נפלה עליו, ואינו חושש על נפשו להכיר את שלומה, ע"כ המרחם על הבריות ית' צונו בזאת המצוה של ביעור חמץ, ומתוך זה יהיה אופן וענין לנרדם לחפש אחר מעשיו, ויאמר מה ענין ביעור החמץ הזה כל השנה אנו צריכין אליו ורודפים אחריו ועכשיו לחפש אחריו ולרודפו כמי שרודף אחר אויב להשמידו ולהכחידו ולבערו מן העולם, הלא דבר הוא, ומתוך כך יתן אל לבו להתעורר או אחרים יגידו לו הענין. החמץ הוא יצר הרע שהוא חמץ ופגום, וכן חמץ בגי' פגימה, והוא המחמיץ את האדם ומטריד אותו מעבוד אלקיו י"ו, וצריך האדם שיתגבר עליו ולא יניחנו לשלוט עליו מכל וכל אלא לצורך המוכרת, ולשאר העניינים יחפש אחריו לחק אותו מעליו ולא יתנהג ממנו, כי הוא אסור בהנאה בזמן שאינו הכרת. וא"ת למה התיירוהו כל השנה וביערו אותו ז' ימים בלבד, ואדרבא הפך הי' ראוי לעשות ליהנות בו זמן מועט והשאר לרחק אותו ולבערו, זאת אינה קושיא כי הלואי שיוכל האדם להנצל ממנו זה המעט, כי בכל רע יתגלע, ואין לך מצוה שהוא אינו לוחם ועושה כל הבא מידו למנוע אותו מיד העושה, והיא עצמה כוונת הבורא י"ו כדי להרבות לו שכר וגמול טוב על פועל ידיו, ומפני שהוא צורך הבריאה בכל דבר וענין אין ראוי לבטלו כ"כ, אבל רמז רמזו לבעל נפש ולבעל שכל לבער

אותו, והמשכיל יבין ויעשה השתדלותו כאשר ראוי לו. (ספר סדר היום סדר ביעור חמץ וכונתו).

מצות ד' כוסות

וכוס פרעה בידי מכאן קבעו חכמים ד' כוסות של לילי פסח א"ר הונא בשם ר' בנייה כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי שמואל בר נחמן אמר כנגד ארבע כוסות שנאמרו כאן וכוס פרעה בידי וגו' ונתת כוס פרעה וגו' רבי לוי אמר כנגד ד' מלכויות רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את עובדי כוכבים הה"ד (ירמיה כה) כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החמה (שם נא) כוס זהב בבל ביד ה' וגו' (תהלים יא) ימטר על רשעים וגו' וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות של ישועה לעתיד לבא. (בראשית רבה פרשת וישב).

והוצאתי אתכם וגו'. ביאר ארבע לשונות של גאולה שידוע שקבעו חז"ל נגדם ארבעה כוסות של יין. ויש להסביר ענין ד' לשונות. וגם הלא יפה הקשה במרדכי פ' ע"פ למה זה קבעו ארבעה כוסות של יין ולא ארבעה מיני לחם או בשר וכדומה. והנה תניא בע"פ דקי"ז ת"ר כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול. והובא נוסח זו ברי"ף ורמב"ם וש"ע שמצוה לעשות כוס ה' ואינו לעיכובא. והוא פלא ממ"נ או כי צריך להיות חובה או לא יבוא כלל. אבל הענין. דמושכל פשוט הוא שא"א לצייר שיהא איש המוני שהוא כעבד כנעני עומד בעבודת חומר ולבנים ועלה במשך מועט למעלת ישראל ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורא גדול של גלוי שכינה. וע"כ נדרש להעלות דעתו וצלמו של האדם לאט לאט. וכך היה בישראל שהיו מגושמים בצורה ובדעת ונתעלו במשך מועט עד שהגיעו לה"ס. והיינו ד' לשונות של גאולה. מתחלה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. שהוא עסק חומר ולבנים שיצאו מזה משעה שהגיעו למכת ערוב כמו שיבואר להלן ח' כ"ח. ועדיין היו בחזקת משועבדים לעבדות עד שהגיעו למכת ברד שאז החל להוקיר את ישראל כמו שיבואר להלן ט' ל"ה. וע"ז כתיב והצלתי אתכם מעבודתם. הרי נתעלו עוד צלמם ודעתם לשבח. ועדיין היו תחת משרת המלוכה ודעת המלך עליהם. ובמכת בכורות הגיעו למעלת בני חורין ע"ז כתיב וגאלתי וגו'. אח"כ העלה אותם הקב"ה למעלת ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. וקבעו לזכרון ארבעה כוסות באשר שאין דבר מאכל ומשקה משנה תואר פניו ודעתו של אדם כמו שתיית יין המשמח לב ומטיב גהה. ובזה יבואר יפה ענין כוס חמישי להלן במקרא הסמוך. (העמק דבר שמות ו' ו').

ביאור ענין מצוות ליל הסדר

ועל כן בתחלת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כהנים ועם קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם. (חינוך מצוה ט"ז).

ידוע מאמר חז"ל בערבי פסחים קט"ז: במשנה שם "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מעודי הייתי נבוך בזה איך יוכל האדם לקיים הלכה זו וכו', היוצא מדברינו בעליל כי א"א לו לאדם להבין היטב לאשורו שום דבר שכלי רק ע"י ההתקרבות לחוש.

והנה עיקר מצות הפסח וזכרון יציאת מצרים, רק שיתברר לאדם שכר ועונש כמ"ש הרמב"ן סוף פרשת בא, כי נתברר שיש לעולם מנהיג ומשגיח, ויענש למצרים על זדון ליבם, והיטיב לעמו ישראל בעבור ששבו אליו ושמרו משמרתו וזעקו אליו, והנה דבר שהיה לפני כמה שנים, שתעשה עליו רושם ההתפעלות הזאת שראוי להתפעל מזה, אי אפשר בפשוטו, על כן באו חז"ל ויעצו לנו לקרב אל החוש, היינו לצייר ציור אמיתי אילו היה עבד והיו מוציאים אותו משם מה היה חושב אז, היה מתבונן גדולת האדון המוציא, והיה מוסר עצמו וכל אשר לו להאדון לעולם, ועל ידי ציור הנ"ל תעשה זכירת יציאת מצרים רושם חזק עליו, ונמצא כי אין כוונתם לחייב כאילו הוא יצא, זה אפשר רק לגדולי החכמים, אבל באו לחייב את האדם לקרב הנס של יציאת מצרים אל החוש, היינו לצייר כאילו קרה לו בפועל, וכענין עצת הכתוב "את העני עמך" ועל ידי זה יתפעל מהנס, ויראה כי יש לעולם אדון ומנהיג ואותו נירא ואותו נעבוד סלה, וטוב לנו סלה. (חכמה ומוסר א' כ"ז).

סיפור יציאת מצרים

פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין, הכי אוקימנא כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים ובההוא ספור חדי בחדוה זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא חדו מכלא דהאי איהו בר נש דחדי במריה, וקודשא בריך הוא חדי בההוא ספור, ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמלייא דיליה ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקני, כדין כלהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישאל ושמעו ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהון כדין אתיין ואודן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון, כדין אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישאל בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כלהו, ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בספור דא [דף מא עמוד א] כמה דאתמר, כגוונא דא חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא בריך

הוא ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. זוהר - רעיא מהימנא כרך ב (שמות) פרשת בא.

יסודות האמונה נלמדים מיציאת מצרים

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות - הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם ואמר (שם ט ט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יז) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון והחמייר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים - והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

...ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון. (רמב"ן סוף פרשת בא).

ביאור ענין השעבוד והגאולה

כי הנה יציאת מצרים היה תיקון גדול שנתקנו בו ישראל ונשאר הדבר לנצח, והיינו כי מאחר חטאו של אדם הראשון נשאר האנושיות כולו מקולקל כמו שזכרנו בחלק ראשון, והיה הרע מתגבר בכולו עד שלא נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל, ואע"פ שנברר אברהם אבינו עליו השלום להיות הוא וזרעו לד' נבדלים מכל האומות, הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלימה, ולזכות לעטרות הראויות להם, מפני הרע שהיה מחשיך עליהם והזהמא הראשונה, ועל כן הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם, ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב בתוך הכור ויטהרו, והנה כשהגיע הזמן הראוי חזק האדון ברוך הוא את השפעתו והארתו על ישראל, וכפה את הרע לפנייהם והבדיל אותם ממנו, ורומם אותם מן השפלות שהיו בו, והעלם אליו, ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם, ומשם והלאה הוקמו לאומה שלימה דבוקה בו יתברך ומתעטרת בו, והנה זה תיקון שנתקנו לעולמים כמו שזכרנו, וכל הטובות שהגיעו ושמגיעות לנו כולן תלויות בו. (דרך השם ד' ד').

כי להיות שהקב"ה רצה ליתן ג' מתנות טובות לישראל, וחיבה החכמה האלוקית אשר לא תשיגה כל רעיון, כי א"א להשיג שלימות כזה אם לא ע"י יסורים, כמאמרם ז"ל ג' מתנות טובות נתן הקב"ה וכולם ע"י יסורים, וקצת נראה ליתן טעם כי א"א להשיג כזה עד שנהיה נקיים מכל סיג וזהמא, והוצרך להתיר מאתנו זהמא שיש בנו מהאבות שעבדו ע"א, כי א"א לבוא למעלה גדולה מי שקופה של שרצים תלויים אחריו, וענינו רואות כי אפי' חטא קל של השבטים הוצרך להתיכו ע"י עשרה הרוגי מלכות וכן חטא של אדם הראשון, לכן ג"כ הוצרך להתיר מאתנו כל סיג וזהמא ע"י הגלות מצרים, ששם הכניסנו בכור הברזל כדי לצאת ממנו ככסף מזוקק, כדי שנוכל לקבל הטובות ההם. (הגדה של פסח לבעל הנתיבות המשפט).

עבדות לקב"ה מכח שהוציאנו ממצרים

וטעם מבית עבדים, שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבים שיהיה ד' הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלוקים שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים. (רמב"ן שמות כ').

וטעות הוא במי שחושב שתכלית יציאת מצרים הוא שתצא מזה אמונה לבד... שענין יצי"מ הוא קבלת מלכות שמים שהוא ענין להיות לו לעבדים, שכיון שמכירים טובו וחסדו

הבלתי גבול ותכלית של השי"ת ושהוא שליט ואדון כל, מחויב שתצא מזה עבדות...והביאור האמיתי של הכרת הטוב הוא עבדות והשתעבדות לבעל הטובה...כמו כן מצות עשה של סיפור וזכירת יציאת מצרים הוא ג"כ על דרך זה. דעת חכמה ומוסר ח"א עמ' קכ"ה.

הנס הגדול שביציאה ממצרים

בשנת ב' אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה, עם יצא מארץ מצרים מבית עבדותם אשר עבדו שם ארבע מאות שנה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, אשר נקרא שמו ישראל, סיבת יציאתם היא מפליאות הקורות בספרי דברי הימים, כי סיבת חרות עם הידועות ומובנות לנו ארבעה הנה: כי ינדב לב המלך להתשיר להם את החרות ולהעמידם ברשות עצמם, או כי תקרנה מלחמה בין ממשלת המעבידים לבין אויביה וינצחה אויביה וישחררו עם מרמס רגליו, ויכוננום לעם ויתנום חופש עולמים, או כי יסתבכו העניינים בקרב הארץ פנימה ויסכסכו מצרים במצרים ובאפס שלום בין האדונים יציאת עבדים מתחת עולם לא יכבד, ועוד רביעית כי עם הנרדה יעבוד בחשאי ויאסוף חיל ורבה נשקו ויכבדו זינו, עד כי ימצא לחגור חרבו על ירכו להקהל ולעמוד על נפשו, עד כי יכוף עם חרמו ליתן לו חפשו או להקל עולו.

ארבעת האלה לא קרו בס, פרעה מלך מצרים מלך קשה היה, העריצות ונעות המרדות הנה עליזי גאותו, יציאת עם ישראל מתחת ידו היתה מחרדת כל לבבו, בבוא רק תמונת מחזה זה בין ההרהורים ומראות החלומות, גם מצרים שלום לה מסביב וחתתה על כל העמים, ושלוח שלימה בכל ארצה אין פרץ ברחובותיה ואין צווחה ברחובותיה, וישראל לא נשא חרב ולא הדריך קשת.

אך המאורעות הרבות והרעות והמון התלאות אשר מצאתם בשנה ההיא על ידי האיש משה גדול מאוד בישראל, אכפו עליהם לשלחם ולגרשם מארצם, ופליאת ענייניהם הכריחום להאמין כי כל זאת הגיעום בשביל ישראל. (קובץ אגרות חזו"א ב' קע"ג).

מצות שמחת יו"ט

והשנית כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דברי הימים א כט, יז): "ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", ונאמר (דברים כח, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים. (שערי תשובה שער ד').

השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (דברים כ"ח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו

במקומות אלו חוטא ושוטה ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל ב' ו') ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר (שמואל ב' ו') והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה', רמב"ם הלכות לולב פרק ח' הלכה ט"ו.

ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהם חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותם והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחון, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלויה בדברים בטלים שאינם קיימים, אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית. מגיד משנה שם.

כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר (דברים כ"ח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב (מרב כל) הא למדת שהעבודה בשמחה ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות. שם הלכות שבייתת יו"ט ו' כ'.

חיזוק לקיום מצוות הלילה בדקדוק

בליל הפסח יתנהג בקדושה וביראה ולשמוח במצות שזיכה ד' אותנו בלילה הזה, מ"ע של קידוש ומ"ע של אכילת מצה ומצוות מרור וד' כוסות ואמירת הלל, אך בתנאי שצריך ליזהר שיאכל כזית מצה ברווחה ולא בצמצום וכמו כן במרור כי אם יחסר מעט מזעיר הפסיד המצוות.

ולדעתי מי שיש לו מח בקדקדו ומאמין בתורת ד' איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתירא שמצוה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יהיה נפסד בידו, ודי לנו בעו"ה במצוות הרגילות כמו תפילין וברכהמ"ז שאין אנו מדקדקים בה ולמה נעשה כזה במצוות אלו ר"ל.

ואף במרור מה גם שקשה לו קצת והלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד את ד' בכל נפשך ולמה נקפיד בדבר מועט כזה.

אני מבטיח באמונה שמי שיעשה מצוה בחשק ויחשוב בשמחה בזו הרגע אני מקיים מצוות בורא כמעט לא ירגיש מרורות כלל, ובפרטות בד' כוסות לדקדק לשתות מעט כמו רביע כוס אוי לאותה בושא איך בשאט נפשם בלי טענה ובלי כבודות, לדעתי הוא קלות ראש ומניעת היראה למאד ר"ל וגדול עוונם מנשוא. (רעק"א הובא בחוט המשולש החדש).

ד' חלקי השעבוד והגאולה

אלו ארבע לשונות של גאולה והוצאתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם לי לעם, וכנגד אלו ארבע לשונות תקנו רז"ל ד' כוסות כמו שיתבאר לקמן. ויש לפרש פירוש אלו ד' דברים כנגד מה שאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ביאור זה, כי היה שלשה דברים, תחלה גרות אף על גב שאין משועבד לאחר מצד שהוא גר אין לו כח כמו התושב לפי שהוא ברשות אחרים, ואחר כך הוסיף עליהם שעבוד כדרך שמשעבדים העבד, ואחר כך הוסיף עליהם הענוי שהוא ענוי יותר ממה ששאר עבד משועבד וזה נקרא ענוי, וכבר התבאר זה למעלה גם כן בפרשת ברית בין הבתרים. וכאשר בא לגאול אותם, התחיל באחרון מן הענוי שהוא הקשה וממנו הוציאתם תחלה, וזה שאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים שזה נאמר על סבל שהוא יותר מכחו של אדם, ואחר כך אמר והצילתי אתכם מעבודתם, שאפילו מסתם עבודה הציל אותם, ואחר כך נגד כי גר יהיה זרעך אמר וגאלתי אתכם שלא תהיו ברשות אחרים כלל אלא אגאול אתכם מתוכם, שעדיין אף על גב שהוציאתם מרשות אחרים והיו ברשות עצמם צריכים עוד להיותם נכנסים ברשות הקדוש ברוך הוא ולא יהיו כמו שאר אומות, וזהו שאמר ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. (מהר"ל גבורות ד' פרק ל').

טעם ז' ימי הפסח

אף על גב שיום היציאה הוא יום אחד צוה לעשות שבעה ימים ימי פסח, כי התחלת היציאה היה ביום ראשון, ותכלית היציאה היה ביום שביעי, שעברו הים ביום שביעי ואז נגאלו מן מצרים כאשר עברו הים, לכך צוה וחגותם חג לה' שבעת ימים וגו'. (מהר"ל גבורות ד' פרק ל"ז).

עבודות ובטחון מכח יציאת מצרים

איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית. י"ל וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול כזה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנה' כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא והתפלה היא עבודה כדאמרינן (בב"ק דף צב ב) ועבדתם את ה' אלהיכם זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא.

ועוד אמר מורי גר"ו טעם אחר מפני שכשזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבטוח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בטוח בו לא יבקש ממנו כלום וכן נראה באלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לשם שכשראו ישראל הנססים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו ועל זה נאמר וירא

ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו' וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילם ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא. (רבינו יונה ברכות ג.).